

Nr 232.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Georg Andréén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför här efter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Andréén.

Under åttonde huvudtiteln, punkterna 120 och 147, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde vara riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1945/46

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 30 440 000 kronor;

dels ock till Psykologisk-pedagogiska institutet ett reservationsanslag av 15 500 kronor.

Sedan dessa ärenden numera färdigberetts, anhåller jag att få ånyo anmäla desamma.

I. Organisatoriska förändringar.

1. Upprättande av statligt gymnasium i Sollefteå.

Sedan krigsutbrottet år 1939 ha i landsorten fyra nya statliga gymnasier tillkommit, nämligen genom beslut av 1942 års riksdag gymnasierna i Boden och Hässleholm och genom beslut av 1944 års riksdag gymnasierna i Ludvika och Örnsköldsvik. Emellertid föreligga framställningar om inrättande av statliga gymnasier även på andra platser, nämligen i Arvika, Avesta, Karlshamn, Nässjö, Sollefteå, Söderhamn, Tranås, Åmål och Ängelholm. Med anledning av ett av 1939 års lagtima riksdag därom uttalat önskemål tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 juni 1939 statssekreteraren Börje Knös såsom sakkunnig för att utreda frågan angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen. *Den sakkunnige* överlämnade den 30 april 1940 betänkande och förslag i ämnet. Den sakkunnige förklarade sig ha utgått från de förutsättningar, som förelägo vid början av och under hösten 1939, och uttalade, att utredningen byggde på ett på normala förhållanden baserat läge i såväl statsekonomiskt som andra hänseenden.

Ehuru den sakkunnige med hänsyn till befolkningskvoten per gymnasium och klassavdelning å gymnasiestadiet i Västernorrlands län icke fann länet i förevarande hänseende intaga någon särskilt missgynnad ställning i jämförelse med andra län, ansåg han likväl tillkomsten av ytterligare ett högre allmänt läroverk i Västernorrlands län väl motiverad. För att utröna den lämpligaste förläggningsorten för ett ytterligare läroverk anställde den sakkunnige en jämförelse mellan de båda städer, som närmast kunde komma i fråga, nämligen Sollefteå och Örnsköldsvik. Efter ingående överväganden fann den sakkunnige Örnsköldsvik böra, om ock med en viss tvekan, tillerkännas företräde.

Av den sakkunniges utredning och av eljest tillgängliga uppgifter inhämtas följande fakta angående Sollefteå stads storlek, lärjungeområdets omfattning, lärjungeantalet m. m.:

En enskild samskola i Sollefteå blev 1920 ombildad till kommunal mellanskola, vilken i sin tur i samband med den stora skolreformen år 1927 omorganiserades till samrealskola. Under åren 1919—1928 fanns dessutom ett tvåårigt kommunalt gymnasium i staden.

Stadens folkmängd, som ännu den 1 januari 1943 utgjorde 3 479 personer, uppgår nu till följd av inkorporering av Sollefteå landskommun till mellan 7 000 och 8 000 personer. Skolans lärjungeområde omfattar Boteå, Sollefteå och Ångermanlands västra domsagas tingslag, Fors och Ragunda socknar samt delar av Håsjö och Hällesjö socknar i Jämtlands län ävensom

Dorotea socken i Västerbottens län. Detta område inneslöt den 1 januari 1940 en befolkning av inemot 75 000 personer. Räknar man i likhet med skolöverstyrelsen för ett eventuellt gymnasieområde jämväl med södra och västra delarna av Ångermanlands norra tingslag samt Åsele socken och en del av Vilhelmina socken i Västerbottens län, stiger nyss angivna siffror till inemot 130 000 personer.

Lärjungeantalet i samrealskolan stegrades från 219 höstterminen 1935 till 294 höstterminen 1939 och utgjorde höstterminen 1944 267. Skolan hör till de större fristående realskolorna i landet. Antalet lärjungar från landsbygden utgjorde år 1940 omkring 40 procent av totala lärjungeantalet. Underlaget för ett eventuellt gymnasium kommer i främsta rummet att utgöras av Sollefteå samrealskola, kommunala mellanskolorna i Vilhelmina och Åsele samt högre folkskolorna i Ytterlännäs och Hoting. Delvis kan även räknas med samrealskolorna i Bräcke och i Gudmundrå.

Samrealskolans i Sollefteå lokaler äro icke tillräckliga även för ett gymnasium. Ett nybygge torde därför vara nödvändigt, om samrealskolan skall utbyggas till högre allmänt läroverk. Provisoriska lokaler kunna ordnas under byggnadstiden.

Till Sollefteå äro förlagda ett stort antal offentliga inrättningar, militära etablissemang, sjukhus, domsagokanslier m. m. och det kan enligt den sakkunniges uppfattning med fog göras gällande, att det allmänna har att med hänsyn härtill sörja för tillkomsten av en utbildningsanstalt utöver det mått en realskola erbjuder. Avstånden per järnväg till närmaste gymnasier äro betydande, till Örnsköldsvik 120 km, till Härnösand 102 km, till Östersund 215 km och till Umeå 255 km.

Med anledning av att sedermera förnyade framställningar gjorts om upprättande av statliga gymnasier i Arvika, Ludvika, Sollefteå och Örnsköldsvik fann skolöverstyrelsen i utlåtande den 30 januari 1943 över nämnda framställningar starka skäl tala för upprättande av statliga gymnasier både i Sollefteå och Örnsköldsvik. Överstyrelsen anförde vidare:

I fråga om Sollefteå gäller visserligen, att antalet lärjungar i samrealskolan icke uppvisar den utvecklingstendens, vilken på senare år i så hög grad utmärkt samrealskolan i Örnsköldsvik. Men den hör dock till de största i landet och överträffar realskolorna vid 20 av de 61 högre allmänna läroverken.

Stadens betydelse som centrum för en betydande del av länet har på senare tid icke minskats. Ett ökat antal statstjänstemän på orten understryker ytterligare behovet av ett gymnasium. Särskilt förtjänar framhållas, att den nya försvarsordningen medför och kommer att medföra en utökning av antalet militära befattningshavare av olika grader. Därför synes man för upprättande av ett gymnasium i Sollefteå kunna anföra liknande skäl som för ett år sedan anfördes för upprättande av ett gymnasium i Boden. Västernorrlands län hör till de mindre gynnade länen och inar enligt en av överstyrelsen upprättad tabell¹ den 19 platsen. Den sakkunnige ansåg, att länet icke intoge någon missgynnad ställning, men han torde på denna punkt ha blivit missledd av de av honom använda jämförelsekvoterna. Man måste också, synes det överstyrelsen, taga hänsyn

¹ Beträffande denna hänvisas till sid. 7 i propositionen 1944: 207.

till de stora avstånden till närliggande gymnasier och inom länet överhuvud. Man synes därför kunna ifrågasätta, om icke länet kunde vara berättigat erhålla två nya gymnasier. Såsom ovan framgått, kunna synnerligen starka skäl anföras för gymnasium på vardera orten. Skälen ha också vid olika tillfällen vägt över än för den ena, än för den andra staden. Då därtill kommer, att ett gymnasium i Örnsköldsvik icke synes kunna vara av någon betydelse för Sollefteå och ett gymnasium i Sollefteå icke av någon betydelse för Örnsköldsvik, synas tillräckliga skäl förefinnas att föreslå gymnasium på såväl den ena som på den andra orten. Just på grund av förbindelsernas relativa betydelse synes det ej oberättigat, att de norrländska länen erhålla förmånligare jämförelsekvoter än övriga län. Vid lika jämförelsekvoter torde nämligen ett län med större utsträckning kunna sägas vara det mindre gynnade.

Överstyrelsen är sålunda av den uppfattningen, att det är fullt berättigat att inrätta statliga gymnasier såväl i Örnsköldsvik som i Sollefteå.

Sollefteå stad har ånyo hemställt om inrättande av ett statligt gymnasium i staden. Det synes, framhålla stadsfullmäktige, följdriktigt och rättvist att, sedan gymnasier nu börjat upprättas i Ludvika och Örnsköldsvik, vilka städer under de gångna åren i angelägenhetsgrad jämställts med Sollefteå, även denna stad blir tillgodosedd med ett högre allmänt läroverk.

Skolöverstyrelsen har livligt tillstyrkt framställningen under framhållande, att de skäl, som överstyrelsen tidigare ansett tala för ombildning av samrealskolan i Sollefteå till högre allmänt läroverk, alltjämt ägde giltighet. Överstyrelsen ville även framhålla att lärjungeområdet för högre allmänna läroverket i Örnsköldsvik vore helt skilt från lärjungeområdet för ett eventuellt högre allmänt läroverk i Sollefteå, ävensom att genom upprättande av gymnasium i Sollefteå en avlastning från gymnasiet i Härnösand skulle ernås, vilken möjligen skulle kunna medföra indragning av en parallellavdelning av det 3-åriga realgymnasiet därstädes och i varje fall skulle vara välkommen med hänsyn till lokalsvårigheterna vid detta läroverk.

I anslutning till vad sålunda anförts har skolöverstyrelsen hemställt, att **Kungl. Maj:t** måtte föreslå riksdagen besluta, att samrealskolan i Sollefteå skall från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, **Kungl. Maj:t** på framställning av skolöverstyrelsen bestämmer, under vissa angivna förutsättningar successivt ombildas till högre samläroverk med ett 4-årigt latin- och ett 3-årigt realgymnasium. Kostnaderna för det förordade nya gymnasiet beräknar skolöverstyrelsen till 15 974 kronor första året och till 100 099 kronor vid fullt utbyggd organisation.

Departement-
schefen.

De statsfinansiella förhållandena äro alltjämt sådana, att de mana till försiktighet vid prövning av förslag om utbyggande av läroverksorganisationen med nya gymnasier. Därtill kommer att riksdagen vid mer än ett tillfälle framhållit, att en ansvällning av gymnasieorganisationen i allmänhet i nuvarande läge borde undvikas. 1943 års riksdag uttalade därjämte som sin mening, att en ingående översyn borde inom 1940 års skolutredning

ägnas frågan om den nuvarande fördelningen av de statliga gymnasier mellan olika delar av landet i syfte att ernå en ur olika synpunkter jämn och rättvis fördelning av desamma, innan förslag i ämnet underställdes riksdagen. Emellertid biföll sedermera 1944 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag om upprättande av statliga gymnasier såväl i Örnsköldsvik som i Ludvika, enär bärande skäl blivit anförda för upprättande av båda dessa gymnasier utan avvaktan på nämnda översyn.

Vägande skäl ha emellertid anförts, vilka föranleda mig att, trots vad nyss sagts, förorda, att förslag nu förelägges riksdagen angående upprättande av ett statligt gymnasium i Sollefteå. Jag vill därvid först erinra om sakkunnigförslaget, vari framhölls, att goda skäl förefunnos för ett utbyggande av samrealskolan i Sollefteå till ett högre allmänt läroverk, nämligen realskolans storlek, den höga kommunalskatten, det stora och folkrika gymnasieområdet med ett betydande elevunderlag samt statens förpliktelser mot de militära och civila befattningshavarna i staden. Som motskäl angavs främst, att stadens folkmängd vore förhållandevis ringa och att Västernorrlands län icke intoge någon särskilt missgynnad ställning i gymnasiehänseende, varför det blott kunde komma i fråga att tills vidare inrätta ett enda gymnasium i länet, varvid Örnsköldsvik, ehuru med tvekan, borde tillerkännas företräde. Den sakkunnige medtog därför icke Sollefteå bland de orter, som i första hand borde ifrågakomma till erhållande av statliga gymnasier.

De skäl som sålunda anförts mot inrättande av ett statligt gymnasium i Sollefteå ha bemötts av skolöverstyrelsen, som påpekat, att Västernorrlands län i själva verket icke intoge en så fördelaktig ställning i fråga om statliga gymnasier, som den sakkunnige velat göra gällande. Man kunde icke bedöma denna fråga enbart med utgångspunkt från de resultat, uträknandet av vissa jämförelsekvoter gäve, utan man måste också taga hänsyn till de stora avstånden till närliggande gymnasier och inom länet överhuvudtaget.

Såsom överstyrelsen framhållit ha de omständigheter, som anförts till förmån för upprättande av ett gymnasium i Sollefteå, icke minskat i betydelse genom Örnsköldsviks-gymnasiets tillkomst. Det senare gymnasiets lärjungeområde inkräktar icke på lärjungeområdet för ett eventuellt gymnasium i Sollefteå. Härtill kommer, att stadens folkmängd på senare tid väsentligt ökats. Lärjungeområdet är stort och folkrikt, och samrealskolan hör till de större i landet. Elevunderlaget för ett gymnasium är så stort, att man synes kunna räkna med en tillströmning av minst 30 elever till första ringen av ett 3-årigt gymnasium eller omkring 40 till första ringen av ett 4-årigt gymnasium.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag, att även andra synpunkter än blott hänsynen till folkmängden i vederbörande län böra anläggas på frågan om inrättande av nya gymnasier. Därvid ligger det beträffande Norrlands-

länen nära till hands att beakta avståndet till närmaste gymnasiestäder och inom länet överhuvudtaget. Härigenom skapas möjligheter att jämväl på detta område i ökad utsträckning tillgodose norrländska intressen och behov. I detta sammanhang förtjänar vidare nämnas, att i hela mellersta och nedre Norrlands inland blott finnes ett enda gymnasium, nämligen i Östersund. Den starkt växande bebyggelsen i dessa delar av vårt land torde med full rätt kunna tagas till intäkt för anspråk på inrättande av ytterligare en högre läroanstalt därstädes.

Av det föregående torde framgå, att så vägande skäl tala för inrättande av ett gymnasium i Sollefteå, att ett dylikt med det snaraste bör komma till stånd. Med hänsyn till de föreliggande omständigheterna torde ett upprättande av ett gymnasium i Sollefteå icke föregripa skolutredningens översyn av gymnasieorganisationen.

Gymnasiet bör i enlighet med skolöverstyrelsens förslag omfatta en 4-årig latinlinje och en 3-årig reallinje. Då enligt vad jag under hand inhämtat lokalfrågan icke torde lägga hinder i vägen därför, bör gymnasiet upprättas successivt från och med nästa budgetår. Statens kostnader för gymnasiet ha av skolöverstyrelsen beräknats till omkring 15 000 kronor under det första budgetåret och cirka 100 000 kronor vid fullt utbyggd organisation. Dessa beräkningar giva mig icke anledning till erinran. Till kostnadsfrågan återkommer jag i det följande. För upprättande av gymnasiet böra uppställas sedvanliga villkor beträffande tillhandahållande av lokaler m. m., varjämte i enlighet med skolöverstyrelsens förslag bör fordras, att Sollefteå stad beviljar ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till bestridande av kostnader för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket.

2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk.

Skolöverstyrelsen har hemställt,

dels att en av de befintliga två linjerna av det 3-åriga realgymnasiet vid ett vart av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro måtte successivt från och med läsåret 1945/46 utbytas mot en 4-årig realgymnasielinje, varvid ombildningen föreslås böra tillgå sålunda, att en avdelning av R I⁴ upprättas läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II⁴—R IV⁴ och att en avdelning av realskolans avslutningsklass om möjligt indrages läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R I³—R III³;

dels att en av de befintliga två linjerna av det 4-åriga realgymnasiet vid katedralskolan i Lund måtte successivt från och med läsåret 1945/46

utbytas mot en 3-årig realgymnasielinje, varvid föreslås, att en avdelning av R I³ upprättas läsåret 1946/47 och följande år successivt en avdelning av R II³ och R III³ och att en avdelning av R I⁴ indrages läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II⁴—R IV⁴;

dels ock att den av de båda befintliga linjerna av det 4-åriga realgymnasiet vid högre allmänna läroverket i Motala, som för närvarande icke är fullständig, måtte successivt från och med läsåret 1945/46 utbytas mot en 3-årig realgymnasielinje, vilket skulle ske sålunda, att en avdelning av R I³ upprättas läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II³ och R III³ och att en avdelning av R II⁴ indrages läsåret 1945/46 och följande år en avdelning av R III⁴ och R IV⁴ i den mån mer än en sådan finnes.

Som förutsättning för de föreslagna ombildningarna bör enligt överstyrelsen gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla för respektive nyinrättade gymnasielinjer erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning och för läroverket i dess helhet bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal.

Överstyrelsen har framhållit, att överstyrelsen i anledning av under senare år inkomna framställningar från vissa högre allmänna läroverk om utbyte av gymnasielinjer varit av den uppfattningen, att de ifrågasatta organisationsändringarna icke borde vidtagas isolerat vid enstaka läroverk utan i samband med den allmänna översyn av gymnasiets organisation, som inginge i 1940 års skolutrednings uppgifter. Då emellertid skolutredningens förslag beträffande gymnasiet ännu icke framlagts och ej heller syntes vara att emotse under den närmaste tiden, hade överstyrelsen nu ansett sig böra upptaga frågan i ett större sammanhang och föreslå vissa ändringar i den gällande gymnasieorganisationen. Det syntes överstyrelsen, som om de ifrågasatta mindre genomgripande förändringarna icke på något sätt kunde anses föregripa de förslag till gymnasiets blivande organisation, som skolutredningen kunde komma att framlägga.

Beträffande de föreslagna åtgärderna har skolöverstyrelsen närmare anfört följande.

Borås, Falun, Gävle, Halmstad, gossläroverket i Hälsingborg, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska läroverket i Örebro. Organisationen med två linjer av det 3-åriga realgymnasiet vid dessa läroverk har förefunnits under flera år och synes vara stabil. Klassavdelningarna i första ringen äro i allmänhet väl fyllda. Innevarande läsår understiger sammanlagda antalet lärjungar i båda avdelningarna i intet fall 42. De lärjungar i nämnda ring, som från läroverkets egen realskola övergått till gymnasiet, äro tillräckligt många för att väl besätta en av avdelningarna. I flertalet fall utgöra de mer än halva det sammanlagda antalet i de båda avdelningarna. Det synes vara sannolikt, att dessa lärjungar — i varje fall det övervägande flertalet av dem — skulle ha övergått till 4-årigt realgymnasium, därest sådant funnits vid

läroverket. En dylik anordning skulle för dessa lärjungar erbjuda avsevärda fördelar därigenom, att de ett år tidigare än nu är möjligt skulle kunna inrikta sig på gymnasiestudiernas mål, studentexamen. Allmänt anses det 4-åriga gymnasiet vara ur pedagogisk synpunkt överlägset det 3-åriga.

Skulle den ena linjen av 3-årigt realgymnasium vid dessa läroverk utbytas mot en linje av 4-årigt realgymnasium synes samtidigt en avdelning av realskolans avslutningsklass kunna indragas. Antalet klassavdelningar påverkas alltså icke av organisationsändringen. På grund av olikhet i timantal i de olika klasser och ringar, som beröras av omorganisationen, skulle uppstå en minskning första året av 3 veckotimmars och vid fullt genomförd organisation 7,5 veckotimmars undervisning i läroämnen. I övningsämnena torde ingen ändring uppstå. Om nyssnämnda undervisningstimmar beräknas uppehållas av timlärare, som genomgått eller äger behörighet att genomgå provårskurs, skulle vid vart och ett av de nämnda läroverken uppstå en kostnadsminskning av första året 726 à 801 kronor och vid fullt genomförd organisation 1 815 à 2 002 kronor och 50 öre för år. Sammanlagt skulle vid ifrågavarande läroverk omorganisationen medföra en kostnadsminskning av första året 10 941 kronor och vid fullt genomförd organisation 25 537 kronor och 50 öre för år.

Då starka skäl tala för en dylik justering av gymnasieorganisationen vid dessa läroverk och organisationsändringen är föga genomgripande och medför en kostnadsminskning för statsverket, får överstyrelsen tillstyrka, att den genomföres.

Katedralskolan i Lund är ett provårsläroverk. Från provårsutbildningens synpunkt vore det av betydelse, om 3-årig reallinje funnes. De mera allsidiga pedagogiska utbildningsmöjligheter, som förekomsten av såväl 4-årigt som 3-årigt realgymnasium skulle medföra, vore nämligen av värde för provårsarbetet. Då det 3-åriga realgymnasiet är vanligare vid läroverken än det 4-åriga, synes det vara angeläget ur lärarutbildningens synpunkt, att lärarkandidaterna under provåret vinna erfarenhet från denna skolform, som de i sin fortsatta verksamhet med viss sannolikhet komma att få beröring med. Överstyrelsen vill erinra om att från och med innevarande läsår en 3-årig realgymnasielinje i stället för en av de 4-åriga inrättats vid högre allmänna läroverket i Umeå. För densamma inrättande åberopades bland annat samma skäl som ovan anförts. En organisationsändring av liknande slag, ehuru i motsatt riktning, har vidtagits vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö från och med innevarande läsår, föranledd av att provårskurs förlagts till läroverket. En av de 3-åriga realgymnasielinjerna där har ombildats till 4-årig.

Härtill kommer, att katedralskolan i Lund mottager ett stort antal lärjungar från andra orter. Många målsmän, som sakna möjlighet till gymnasiestudier för sina barn på hemorten, sända gärna sina barn till en känd skolstad, som kan erbjuda andra fördelar för studerande ungdom. Med hänsyn till denna kategori lärjungar vore en 3-årig realgymnasielinje av värde, då lärjungarna därigenom ofta kunna kvarstanna ett år längre på hemorten.

Överstyrelsen finner därför starka skäl tala för att en 3-årig realgymnasielinje inrättas vid detta läroverk.

Den 3-åriga realgymnasielinjen bör inrättas samtidigt med att den ena av de 4-åriga realgymnasielinjerna indrages. Möjligen kan detta ske utan annan ändring i klassavdelningarnas antal än att 4 klassavdelningar av det 4-åriga realgymnasiet utbytas mot 3 klassavdelningar av det 3-åriga real-

gymnasiet, vilket skulle medföra en kostnadsminskning vid fullt genomförd organisation av omkring 6 500 kronor för år. Emellertid kan det tänkas inträffa, att en ytterligare avdelning av realskolans avslutningsklass behöver inrättas, varför överstyrelsen försiktigtvis räknar härmed. På grund av olikhet i timantal i de av organisationsändringen berörda klasserna och ringarna skulle uppstå en ökning av första året 3 veckotimmars och vid fullt genomförd organisation 7,5 veckotimmars undervisning. I övningsämnena torde ingen ändring i timantal uppstå.

Med samma beräkningsgrund, som ovan använts, skulle uppstå en kostnadsökning av första året 750 kronor och vid fullt genomförd organisation 1 875 kronor för år.

Motala. Vid detta läroverk motiveras en linje av 3-årigt realgymnasium med att lärjungar från kringliggande samrealskolor, Mjölby och Skänninge, Askersund och Vadstena, skulle undgå ett års resor (gäller de båda förstnämnda skolorna) eller ett års inackordering på främmande ort (gäller de båda sistnämnda skolorna). Det 4-åriga realgymnasiets andra och tredje ringar äro dubblerade och kommande läsår väntas även högsta ringen bli delad. Denna för närvarande ofullständiga linje av 4-årigt realgymnasium skulle då ersättas med en linje av 3-årigt realgymnasium. Överstyrelsen finner starka skäl tala för denna organisationsförändring. Första året uppstår ingen ändring i det erforderliga timantalet i berörda ringar. Vid fullt genomförd organisation uppstår en ökning av 4,5 veckotimmars undervisning. Efter samma beräkningsgrunder, som ovan använts, skulle alltså ingen kostnadsändring uppstå första året och en kostnadsökning av 1 165 kronor 50 öre vid fullt genomförd organisation.

Sammanlagt skulle alltså de ifrågasatta organisationsändringarna medföra en kostnadsminskning av under första budgetåret (10 941 — 750 =) 10 191 kronor och vid fullt genomförd organisation (25 537: 50 — 1 875 — — 1 165: 50 =) 22 497 kronor för år.

De av skolöverstyrelsen föreslagna organisationsändringarna vid vissa gymnasier synas mig väl motiverade och ägnade att för berörda läroverk medföra rätt avsevärda pedagogiska fördelar. Det torde få anses vara ett allmänt intresse, att ökade möjligheter beredas ungdomen att vid övergång till gymnasiet välja mellan olika linjer. Ett genomförande av förslaget synes icke komma att föregripa 1940 års skolutrednings blivande förslag rörande läroverksorganisationen. Som utredningen själv i under hand inhämtat yttrande framhållit, torde nämligen ett genomförande av en eventuellt ny organisation kräva lång tid, och det vore förvisso icke tillfredsställande, om man av hänsyn till det pågående utredningsarbetet skulle anse sig förhindrad att vidtaga de förbättringar inom den nuvarande organisationens ram, som utan genomgripande åtgärder kunna genomföras. Jag tillstyrker sålunda, att följande organisationsändringar successivt och på sätt överstyrelsen närmare föreslagit genomföras från och med budgetåret 1945/46, nämligen *dels* att en 4-årig realgymnasielinje i stället för en av de 3-åriga upprättas vid vart och ett av högre allmänna läroverken i

Departement-
schefen.

Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Häl-singborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kri-stianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock att en 3-årig realgymnasielinje i stäl-let för en av de 4-åriga upprättas vid katedralskolan i Lund och högre all-männa läroverket i Motala. De sålunda föreslagna åtgärderna komma i sin helhet icke att medföra någon kostnadsökning utan tvärtom, på grund av olikhet i timantal i de olika klasser och ringar, som beröras av omorganisa-tionen, en kostnadsminskning, som av överstyrelsen beräknats till i runt tal 10 000 kronor första budgetåret och till omkring 22 500 kronor vid fullt genomförd organisation. Jag återkommer i det följande till kostnadsfrågan. För omorganisationens genomförande böra i huvudsak uppställas de av skol-överstyrelsen angivna villkoren rörande tillhandahållande av lokaler m. m.

II. Ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.

Inledning.

Jämlikt läroverksstadgan gäller som förutsättning för anställning som extra ordinarie eller ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk, att veder-börande förutom föreskrivna akademiska examina genomgått s. k. provårs-kurs. Närmare bestämmelser härom lämnas i provårsstadgan den 19 maj 1917. Enligt denna skall provåret i princip omfatta två på varandra föl-jande terminer vid en och samma läroanstalt; dock må skolöverstyrelsen under vissa förutsättningar medgiva avkortning av provåret till en termin. Provårstjänstgöringen omfattar dels åhörande av undervisning, dels medde-lande av undervisning och dels deltagande i vissa kurser och föreläs-ningar m. m.

Berättigad att genomgå provår är den som avlagt för behörighet till äm-neslärartjänst vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium föreskrivna kunskapsprov. Ansökan göres hos skolöverstyrelsen, som efter prövning av de inkomna ansökningarna och i mån av tillgång på platser hänvisar de sökande till de olika provårsläroverken. Enär efterfrågan på platser länge varit större än tillgången, har följden för flertalet lärarkandidater blivit en längre eller kortare väntetid. Under denna kunna de räkna med att erhålla längre eller kortare förordnanden som tim- eller extralärare. Ehuru vänte-tiden på grund av den under senare år utökade provårskapaciteten väsent-ligt förkortats, utgjorde dock längden av den lärartjänstgöring, som de vid början av höstterminen 1944 hänvisade lärarkandidaterna redan fullgjort, i medeltal omkring 8 terminer. Medelåldern för de under de senaste 5 ter-minerna hänvisade provårskandidaterna uppgick till 34½ år.

För provårstjänstgöringen i och för sig utgår ingen som helst ersättning;

dock kan provårskandidaten stundom påräkna kortare förordnanden som timlärare vid provårsläroverket eller lärarförordnanden vid andra läroanstalter. De inkomster, som härigenom kunna förvärfvas, äro emellertid relativt blygsamma. Av under läsåret 1943/44 tjänstgörande sammanlagt 207 provårskandidater voro 73 helt utan tillfälliga förordnanden vid de allmänna läroverken; inkomsterna av dylik timlärartjänstgöring för de övriga uppgingo i medeltal till 587 kronor per kandidat.

Frågan om beredande av ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring har icke på senare tid varit föremål för statsmakternas prövning. Emellertid har i olika sammanhang spörsmålet varit under diskussion och jag vill här kortfattat redogöra för de förslag och uttalanden, som därvid gjorts.

I sitt år 1929 avgivna betänkande rörande praktisk lärokurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter (stat. off. utr. 1929: 10) stannade 1927 års *skolsakkunniga*, efter att ha övertvägt olika alternativ, vid den uppfattningen, att medlen borde utgå som ett slags uppmantran, och föreslogo därför, att en gratifikation av 300 kronor skulle vid varje termins slut utbetalas till lärarkandidat, som med nit och skicklighet fullgjort sitt arbete under terminen.

I utlåtande över betänkandet i maj 1935 föreslog *skolöverstyrelsen*, att i provåret i regel borde ingå ett timlärarförordnande, förenat med däremot svarande arvode. Då emellertid sådant förordnande icke kunde beredas åt samtliga lärarkandidater, föreslog överstyrelsen, att för lärarkandidater, som vore helt utan förordnande eller vilkas förordnande understeg 5 timmars tjänstgöring i veckan, ett stipendium av högst 500 kronor skulle utgå.

1936 års *lärarutbildningssakkunniga*, som beträffande den praktiska lärarutbildningens ordnande förordade dels en förberedande kurs, parallell med studierna, och dels en egentlig lärarkurs, vilken närmast skulle motsvara det nuvarande provåret, föreslogo i sitt år 1938 avgivna betänkande (stat. off. utr. 1938: 50), att i den egentliga lärarkursen obligatoriskt skulle ingå förordnande som timlärare under minst sex veckotimmar, varigenom lärarkandidaterna skulle erhålla ekonomiskt stöd under utbildningsåret.

Timläraranställning förutsattes också i det ena av de båda alternativa förslag i ämnet, som *skolöverstyrelsen* framlade i utlåtande över nämnda sakkunnigas förslag, dock med den modifikation, att sådan skulle förekomma blott så långt det vore möjligt. Enligt det andra av överstyrelsens förslag skulle efter ett s. k. assistentår följa en egentlig lärarkurs på en termin, varunder någon ersättning ej skulle utgå. Överstyrelsen förutsatte härvid, att den praktiska lärarutbildningen skulle följa omedelbart efter avlagd akademisk examen.

Sedan Kungl. Maj:t i anledning av en våren 1944 av samtliga då provårstjänstgörande lärarkandidater gjord framställning om att ett provisoriskt arvode av 500 kronor måtte tillerkännas envar av dem anbefallt skol-

överstyrelsen att i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1945/46 inkomma med utredning och förslag i fråga om ersättning till lärarkandidater under provårstjänstgöring, har överstyrelsen nu inkommit med utredning och förslag i ämnet.

Skolöverstyrelsens utredning och förslag.

Överstyrelsen framhåller inledningsvis, hurusom i diskussionen om ekonomiskt stöd åt lärarkandidaterna under provåret jämförelser ofta gjorts med utbildningsförhållandena på andra områden. Överstyrelsen ansåge sig emellertid sakna anledning att närmare ingå på jämförelser av denna art, enär det finge anses vara tämligen allmänt erkänt, att lärarkandidaterna i utbildningshänseende intoge en särställning i förhållande till andra stats-tjänstemän. Överstyrelsen ville därför inskränka sig till att i detta sammanhang framhålla följande *allmänna och grundläggande synpunkter*.

I regel genomgås provåret först sedan lärartjänstgöring under avsevärd tid fullgjorts. Visserligen kan det inträffa, att en filosofie eller teologie doktor hänvisas till provår efter endast obetydlig tjänstgöring, och även licentiaterna kunna få provårshänvisning efter relativt kort tjänstgöring. För lärar-aspiranter med enbart ämbetsexamen blir däremot väntan på möjlighet att få genomgå provår ganska lång, även om den under senare år väsentligt utökade provårskapaciteten märkbart bidragit att förkorta tiden. Sålunda utgjorde tjänstgöringstiden i medeltal för samtliga lärarkandidater vid de allmänna läroverken — även doktorer och licentiaterna äro sålunda medräknade — för de vid början av höstterminen 1942 hänvisade ungefär tio och en halv terminer, höstterminen 1943 i det närmaste nio terminer och höstterminen 1944 något mer än sju och en halv terminer. I själva verket är mellantiden mellan akademisk examen och provår ej sällan avsevärt längre, än vad dessa siffror antyda. Sålunda kunna filosofie magistrar gå helt utan arbete eller med endast partiell tjänstgöring under vissa delar av mellantiden. Upplysande ur denna synpunkt kan vara, att vid början av innevarande hösttermin å överstyrelsens extraläraryrå anmälde sig omkring 500 lärar-aspiranter med akademisk examen men utan provår, under det att endast 286 av dem erhöilo tjänstgöring för hel termin.

Att den praktiska lärarutbildningen genom provåret i regel följer en avsevärd tid efter den teoretiska lärarutbildningen genom akademiska studier och att lärartjänstgöring i betydande omfattning fullgjorts under mellantiden har enligt överstyrelsens mening principiell räckvidd. Efter en redan i sig anmärkningsvärt långvarig och kostsam akademisk utbildning vinner lärar-aspiranten anställning i statens tjänst. För att med tiden kunna få befattningsom extra ordinarie eller ordinarie tjänsteman måste han emellertid vid viss tidpunkt avbryta sin tjänst för att genomgå en utbildningskurs, som han icke — annat än i undantagsfall — kunnat få genomgå i omedelbar anslutning till de akademiska studierna. Den tid, under vilken han före provåret varit i tjänst, är i genomsnitt så pass omfattande, att den i andra statliga verk skulle kunnat berättiga till extra ordinarie anställning. Detta framgår tydligt nog av de sammanställningar, som lämnats av 1941 års riksdags revisorer (Revisorernas uttalande § 30). Revisorerna ansåge princi-

piellt, att tiden mellan första anställningsdag och tidpunkten för antagandet till extra ordinarie tjänsteman icke borde sättas alltför kort, och förklarade som sin mening, att en tjänstgöringstid på tre år före antagandet till extra ordinarie tjänsteman icke kunde anses innefatta någon obillighet. Även om kravet på tre år skulle uppställas, vilket är avsevärt strängare än den praxis, som hittills tillämpats för de administrativa amanuenserna och därmed jämställd personal, skulle sålunda lärarkandidaten i genomsnitt ha uppnått extra ordinarie anställning, om samma normer gällt för det statliga undervisningsväsendet som för den allmänna civilförvaltningen. Detta förhållande är särskilt värt att beakta med hänsyn till civila icke-ordinarie-reglementets stadganden angående extra ordinarie tjänstemans avlöningsförmåner under utbildningskurs vid verket. Civila icke-ordinariereglementet föreskriver nämligen, att »under tjänstledighet för deltagande såsom elev i utbildningskurs vid verket skall extra ordinarie tjänsteman äga åtnjuta oavkortad lön». Det kan under sådana omständigheter icke anses vara utan skäl, som det statliga undervisningsväsendets lärare mena sig intaga en missgynnad undantagsställning, när de ställts helt utan avlöning vid nödvunget avbrott i tjänstgöringen för genomgående av provårets utbildningskurs.

Förutom dessa mera principiella skäl för viss ersättning åt lärare under provåret kunna anföras rent humanitära. Lärarkandidaterna ha, vilket också av allmänna lönenämnden framhållits, i stor utsträckning uppnått en relativt hög levnadsålder. Ett ej obetydligt antal lärarkandidater äro därjämte familjeförsörjare. Ha de dessutom, såsom mycket ofta är fallet, studieskulder att förränta och amortera samt skatter för inkomster under de föregående tjänstgöringsåren att betala, förstår man, att provåret, som även ur andra synpunkter anses pressande, för dem måste bli en i ekonomiskt avseende synnerligen besvärlig tid.

Sedan skolöverstyrelsen sålunda vid bedömandet av den första här uppkommande frågan, nämligen om ersättning överhuvudtaget bör utgå till lärarkandidat under provårstjänstgöring eller ej, principiellt anslutit sig till uppfattningen, att sådan ersättning bör utgå, har överstyrelsen till behandling upptagit spörsmålet om *formen för sådan ersättning*.

Härvid har överstyrelsen först erinrat om att i den tidigare diskussionen huvudsakligen två olika former för ersättning ifrågasatts, nämligen timlärararvode för timlärartjänstgöring under provåret och särskilt arvode (»gratifikation» eller »stipendium»). Överstyrelsen har i det följande huvudsakligen diskuterat dessa båda möjligheter.

Beträffande frågan om *t i m l ä r a r t j ä n s t g ö r i n g* för provårskandidaterna har överstyrelsen anfört bland annat följande.

Utän tvivel tala flera skäl för att lärarkandidaterna under provåret er-hålla timlärartjänst. Sålunda skulle statsverket därigenom besparas extra kostnader — vissa besparingar skulle till och med göras genom att nuvarande extra ordinarie och extra tjänster ersättas av billigare timlärartjänster. Även ur utbildningssynpunkt skulle det vara en förtjänst, om lärarkandidaterna såsom timlärare finge svara för sammanhängande undervisning under hel termin eller helt år. I överstyrelsens underdåniga yttrande i maj 1935

betraktades rent av förslaget till timplärförordnande för lärarkandidaterna som en kärnpunkt i den planerade omorganisationen av provärsinstitutionen.

Överstyrelsens förslag om timplärförordnande i nyss berörda yttrande byggde emellertid på en annan grundval, än den nuvarande provärsorganisationen erbjuder. Sålunda utgick överstyrelsen från att provärsutbildningen alltid skulle omfatta ett läsår — en lärarkandidat skulle alltså icke, såsom nu är fallet, kunna avsluta provåret redan efter en termin eller påbörja provåret med ingången av en vårtermin. Såsom skäl för att provåret skulle sammanfalla med läsåret anfördes, att ändringar i timplärförordnande under läsårets lopp skulle medföra mycket svåra olägenheter. Av denna anledning förutsatte överstyrelsen till och med, att om en lärarkandidat av en eller annan anledning hindrades att fullfölja det under höstterminen påbörjade provåret och en provärsplats sålunda bleve ledig, denna icke skulle utnyttjas under vårterminen. Även med en sådan anordning skulle det dock enligt överstyrelsens yttrande 1935 ej vara möjligt att bereda alla lärarkandidater förordnande av samma omfattning och i vissa fall icke möjligt att överhuvudtaget bereda dem förordnande.

Överstyrelsens förslag om timplärförordnande 1935 var således förbundet med en icke oväsentlig omläggning av provåret. Att under nuvarande förhållanden genomföra den ifrågasatta omorganisationen förefaller emellertid icke möjligt. Bland annat är överstyrelsen med hänsyn till det stora antal lärare, som vänta på att få genomgå provår, icke beredd att föreslå indragning av möjligheten att genomgå provår under en termin utan att samtidigt föreslå en utvidgning av provårskapaciteten. Därtill kommer, att sedan överstyrelsen 1935 avgav sitt här åberopade yttrande, nya förslag till ordnande av den praktiska lärarutbildningen efter delvis andra riktlinjer framlagts av 1936 års lärarutbildningssakkunniga och av överstyrelsen i yttrande den 18 december 1939. I avvaktan på beslut med anledning av dessa förslag torde provåret böra bibehållas vid sin nuvarande organisation. Denna låter sig emellertid icke gärna förena med ett konsekvent genomförande av timplärsystemet, något som antyddes redan i överstyrelsens yttrande 1935 och som blivit än mer uppenbart, sedan antalet lärarkandidater vid varje provårsläroverk utökats.

Ett av hindren för timplärsystemets genomförande vid nuvarande organisation av provåret är, att man icke kan beräkna att under hösttermin och vårtermin få lärarkandidater i samma ämneskombinationer. Till belysning av förhållandena må några uppgifter angående lärarkandidaterna vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm i Stockholm under läsåret 1943/44 meddelas. Under höstterminen funnos ej mindre än tre lärarkandidater i kristendomskunskap men under vårterminen ej en enda. Vidare funnos under höstterminen två lärarkandidater i grekiska och två i kemi men under vårterminen ingen i någotdera ämnet. Å andra sidan funnos under vårterminen fem lärarkandidater i tyska, under höstterminen en enda. Självfallet skulle det icke ha varit möjligt att utan upprivande av höstterminens schema och arbetsfördelning ordna timplärförordnande för vårterminens nytillkomna lärarkandidater. Överstyrelsen torde icke närmare behöva ingå på vilken osäkerhetskänsla för läroverkets övriga lärare detta skulle medföra och än mindre på vilket avbräck i undervisningens kontinuitet och planmässiga bedrivande, som därigenom skulle vållas.

Gentemot här senast förda resonemang skulle kunna invändas, att de svåraste olägenheterna skulle kunna avhjälpas, om man för varje läroverk fastställde en viss serie ämneskombinationer och vid provårshänvisningarna

för vårterminerna helt rättade sig efter dessa serier. Kvar stode visserligen de ogynnsamma lärarbytena på timlärarförordnandena mitt under läsåret, men schema och arbetsfördelning i övrigt skulle icke behöva rubbas. Emellertid torde de pedagogiska olägenheterna av ifrågasavarande lärarbyten icke få bagatelliseras, så pass talrika som de måste bliva — vid början av vårterminen 1944 hänvisades sålunda 72 nya lärarkandidater till provårsanstalterna vid de allmänna läroverken. Dessutom skulle det ifrågasatta systemet få mindre önskvärda konsekvenser för provårshänvisningarna. Hittills har längden av tidigare tjänstgöring samt högre akademiska examina, vilka beräknats motsvara ett visst antal tjänstgöringsterminer, varit avgörande, när överstyrelsen haft att bestämma, vilka läraraspiranter som skola hänvisas till provår. Inom den på detta sätt givna ramen har så den enskilda aspirantens motiverade önskemål om visst provårsläroverk i möjligaste mån tillgodosetts. Skulle överstyrelsen vara bunden vid vissa serier av ämneskombinationer vid varje läroverk, bleve det ej längre möjligt att rättvist fördela provårsplatserna efter föregående tjänstgörings längd. Antalet sökande i olika ämneskombinationer kan nämligen fördela sig mycket ojämnt vid olika ansökningstillfällen. Därtill kommer, att till provår hänvisade ej sällan återkalla sin ansökan, ofta kort före provårets början. Redan under nuvarande förhållanden kan det ställa sig besvärligt för överstyrelsen att finna lämpliga ersättare bland anmälda sökande. Skulle överstyrelsen därjämte vara bunden vid timlärarförordnande i vissa ämnen, skulle det vissa terminer tämligen säkert vara omöjligt att hänvisa tillräckligt antal aspiranter.

Ännu en ogynnsam konsekvens torde i detta sammanhang böra påpekas. Om lärarkandidaterna skola kunna beredas timlärarförordnande i år från år skiftande ämnen, måste vid varje provårsanstalt finnas en bred marginal av ganska tillfälligt anställda timlärare — utom lärarkandidaterna — eller i bästa fall extra lärare. Det skulle under sådana omständigheter icke vara möjligt att till dessa skolor erhålla väl kvalificerade icke-ordinarie lärare, vilket i förening med de täta lärarombytena skulle vara till allvarligt men för undervisningen.

Redan av vad här anförts torde ha framgått, att tanken att med provår kombinera timlärarförordnande — hur tilltalande den ur andra synpunkter än kan vara — av praktiskt organisatoriska skäl och även med hänsyn till undervisningen vid provårsanstalterna icke utan synnerligen stora olägenheter och likväl icke i fullständig utsträckning kan genomföras förutan en väsentlig omläggning av provårsinstitutionen. Överstyrelsen finner sig därför icke för närvarande kunna tillstyrka ett förslag om att bygga ersättning åt lärarkandidaterna på timlärarförordnande. Ändock har överstyrelsen därvid icke berört en omständighet, som redan ensam för sig är ägnad att väcka allvarliga betänkligheter mot ett sådant förslag, nämligen konsekvenserna för de extra lärarnas arbetsmöjligheter.

Innevarande termin äro till provår hänvisade 130 lärarkandidater vid de allmänna läroverken och 9 vid folkskoleseminarierna. Om varje lärarkandidat erhöle ett timlärarförordnande på 8 à 10 veckotimmar — ett timal som förefaller överstyrelsen rimligt under nuvarande förhållanden — skulle det sammanlagda timaltet motsvara mellan 45 och 50 hela lärartjänster. Detta skulle betyda, att 45 à 50 lärare ställdes utan anställning som extra lärare. Visserligen kan sägas, att införandet av timlärarförordnande för lärarkandidater i många fall blott innebure en förskjutning till en tidigare tid-

punkt av de ekonomiska svårigheter, vilka för personer med betydande studieskulder oundvikligen åtfölja ett oavlönat år. Emellertid är redan nu arbetslösheten bland akademiskt utbildade lärare inom vissa ämnesgrupper betydande. Att ytterligare förvärra den genom att plötsligt med ytterligare ett år uppskjuta möjligheten till tjänstgöring, kan överstyrelsen icke finna välbetänkt, så mycket mer som intet allvarligt ingripande mot överproduktionen av lärare företagits.

Överstyrelsen har därefter framkastat tanken, att o a v k o r t a d l ö n skulle under provåret utgå till sådan lärarkandidat, som vid provårets början innehaft anställning som extra lärare. Överstyrelsen har emellertid av olika anledningar icke ansett sig kunna framlägga något förslag i denna riktning. Överstyrelsen har anfört:

Överstyrelsen har ovan påpekat, att den lärartjänstgöring, som de till provår vid början av innevarande läsår hänvisade tidigare fullgjort, uppgick till i medeltal drygt sju och en halv terminer, d. v. s. närmare fyra år. Överstyrelsen har också framhållit, att enligt 1941 års statsrevisorers mening en statens befattningshavare efter tre års tjänstgöring skulle kunna påräkna extra ordinarie anställning. Vidare har överstyrelsen redan förut funnit anledning åberopa den föreskrift i civila icke-ordinariereglementet, enligt vilken extra ordinarie tjänsteman under tjänstledighet för deltagande såsom elev i utbildningskurs vid verket skall äga åtnjuta oavkortad lön. Det kunde under sådana omständigheter ligga nära till hands att draga den slutsatsen, att också lärarkandidat under provåret borde äga åtnjuta oavkortad lön.

Enligt överstyrelsens mening förefaller en sådan slutsats ur flera synpunkter berättigad, hur starkt den än avviker från tidigare förhållanden. Det kan knappast vara motiverat att för en kategori statstjänstemän bevara en ogynnsam särställning, endast därför att den vunnit viss historisk hävd. Den omständigheten, att de statsanställda lärarna icke som andra statstjänstemän vinna extra ordinarie anställning senast efter tre års tjänstgöring, är redan i sig en betydande olägenhet ur lärarnas synpunkt. Det kunde därför anses försvarligt, att de på en viss punkt erhöle en förmån, som utan vidare tillkommer andra befattningshavare med deras tjänsteålder. Man torde icke heller med så stort skäl mot ifrågavarande förmån kunna åberopa, att de extra lärarna fått en relativt hög lönegradsplacering (Ex 20). Denna gynnsamma placering motväges nämligen av de osäkra anställningsförhållandena. Därför att en lärare ett eller ett par år innehaft förordnande som extra lärare, har han nämligen inga garantier för erhållande av dylikt förordnande även i fortsättningen. När överstyrelsen likväl icke ansett sig kunna framlägga något förslag om oavkortad lön under provåret, beror detta — förutom på hänsynen till det statsfinansiella läget — främst på att sådan lön icke gärna kan tänkas utgå åt lärarkandidat, som icke omedelbart före provåret innehaft förordnande som extra lärare vid statlig undervisningsanstalt. En del lärarkandidater ha ju haft sin senaste tjänstgöring eller all sin tjänstgöring vid högre kommunala eller enskilda läroanstalter eller vid folkhögskola. Andra — det gäller främst docenter och andra doktorer — komma direkt från universiteten. Det skulle alltså bliva nödvändigt att i fråga om ersättningen dela upp lärarkandidaterna i olika kategorier. Då lärarkandidaterna icke i förväg kunnat inrätta sig därefter, måste förmånen

av oavkortad lön komma att ur deras synpunkt falla ojämnt och slumpvis. Överstyrelsen finner därför mer rättvist, att en mindre förmån utgår men fördelas lika på alla lärarkandidater.

Överstyrelsen har därmed kommit in på frågan om möjligheten att genom ett särskilt arvode förbättra lärarkandidaternas ekonomiska ställning under provåret. Överstyrelsen har därvid funnit det angeläget att finna en sådan beräkningsgrund vid bestämmandet av arvodets storlek, att beloppet icke framstode såsom nyckfullt valt. Helst borde även beloppet vara lönetekniskt motiverat. Överstyrelsen har härom anfört följande.

En lämplig medelväg synes kunna ta sin utgångspunkt i civila icke-ordinariereglementets bestämmelse om tjänstledighet med B-avdrag under studier. Enligt sagda reglemente 15 § skall »vid tjänstledighet för enskild angelägenhet extra ordinarie tjänsteman vidkännas B-avdrag för tid, varunder han idkar studier eller bedriver arbete, som prövas vara av betydelse för verket eller för tjänstemannens kompetens för viss uppgift eller befattning inom verket, dock sammanlagt högst 120 dagar av den tid, varunder han innehar extra ordinarie anställning». Enligt överstyrelsens mening kan icke anses oskäligt, att lärarkandidaterna — oberoende av deras tidigare tjänstgöring — på så sätt jämföras med extra ordinarie tjänstemän i allmänhet, att provårskursen betraktas såsom studier eller arbete »av betydelse för verket eller för tjänstemannens kompetens för viss uppgift eller befattning inom verket» och att arvode under denna kurs utmätas i anslutning till nyss citerade bestämmelse.

Extra ämneslärare vid det statliga undervisningsväsendet äro placerade i lönegrad Ex 20 och ha alltså 17 löneklassen som begynnelseklass. Då lärarkandidaternas tjänstgöringstid, efter vad som ovan påpekats, uppgår till bortemot fyra år, kan en extra lärare före provåret ha hunnit uppflyttas till högre löneklass än den lägsta inom lönegraden. Överstyrelsen räknar dock i fortsättningen med 17 löneklassen.

Provårsanstalterna fördela sig på fyra olika dyrortsgrupper: I (sex provårsanstalter i Stockholm), G (fyra provårsanstalter i Göteborg och Umeå), F (två provårsanstalter i Uppsala och Malmö) och D (en provårsanstalt i Lund). Då lärarkandidaternas ekonomi under provåret starkare påverkas av andra faktorer än levnadskostnaderna speciellt i den dyrortsgrupp, till vilken provårsanstalten är hänförd, finner överstyrelsen icke tillräckliga skäl föreligga för en dyrortsgruppering beträffande provårsarvodet. Vidare synes det överstyrelsen skäligt, att arvodet beräknas efter högsta dyrortsgrupp med hänsyn till att endast ett mindre antal lärarkandidater ha tillfälle att genomgå provår å hemorten.

Vid beräkning av arvode åt lärarkandidat torde vidare böra bortses från pensionsavdrag, då det ju icke gärna kan ifrågasättas, att provårstjänstgöringen eller del därav skall få tillgodoräknas i pensionshänseende.

I 17 löneklassen å I-ort under 120 dagar — för enkelhetens skull räknat som fyra månader — utgör lönen kronor 2 004. B-avdraget i samma löneklass under samma tid belöper sig till kronor 624. Med nuvarande rörligt tillägg och kristillägg skulle därför avlöningsförmånerna under 120 dagar uppgå till kronor $(1\,380 + 0,31 \times 1\,380 =) 1\,807$ kronor och 80 öre.

Med utgångspunkt från dessa beräkningar har skolöverstyrelsen föreslagit, att ett arvode av 1 800 kronor måtte utgå till lärarkandidat under prov-

år. För lärarkandidat, som genomgår provåret under en termin, skulle halvt arvode eller 900 kronor utgå. Arvodet borde lämpligen utbetalas med 900 kronor vid slutet av varje termin. Om lärarkandidat visat försummelse i arbetet, borde provårsföreståndaren kunna hos överstyrelsen föreslå, att arvode ej skulle utbetalas. Som villkor för erhållande av arvode skulle vidare gälla, att lärarkandidat ej under större delen av terminen uppburit docent- eller forskarstipendium eller motsvarande arvode för akademisk undervisning.

Vid bifall till överstyrelsens förslag skulle anslagsbehovet för nästa budgetår enligt överstyrelsens beräkningar uppgå till 261 000 kronor. Överstyrelsen har härvid ansett sig böra räkna med 145 provårstjänstgörande lärarkandidater varje termin.

Remissyttranden.

Statskontoret har för sin del funnit en förbättring av lärarkandidaternas ekonomiska villkor under provåret i första hand böra åstadkommas genom att lärarkandidaterna bereddnes timlärarförordnande och finge uppbära här emot svarande arvode. Vad av överstyrelsen gentemot en sådan anordning anförts hade icke övertygat statskontoret om att de organisatoriska och pedagogiska olägenheter, som kunde vara förenade härmed, ovillkorligen lade hinder i vägen för en utvidgning av det redan nu i mindre utsträckning anlitate systemet med dylika förordnanden. Enär det emellertid icke syntes möjligt att tillförsäkra samtliga provårstjänstgörande lärarkandidater timlärarförordnande, stode enligt statskontorets mening i de fall, då sådant förordnande icke kunde meddelas, endast den utvägen till buds, att vederbörande lärarkandidater tillerkändes visst bidrag av statsmedel. Med hänsyn till det statsfinansiella läget syntes emellertid ett dylikt arvode ej böra fastställas till högre belopp än 250 kronor för termin. Som villkor för erhållande av sådant arvode syntes även böra uppställas det villkoret, att vederbörande lärarkandidat ej haft timlärartjänstgöring om i medeltal minst 5 veckotimmar under terminen eller annan tjänstgöring med motsvarande avlöningsförmån vid de allmänna läroverken eller annan under överstyrelsens inseende stående läroanstalt.

Statskontoret beräknade anslagsbehovet för nästa budgetår vid bifall till vad statskontoret sålunda förordat och under förutsättning, att timlärarförordnande framdeles komme att meddelas i större omfattning än hittills, till i runt tal 50 000 kronor.

Allmänna lönenämnden har med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anförft funnit en lösning av frågan om ersättning åt lärarkandidaterna efter den linjen, att ett kontant arvode tillerkändes dem, vara den anordning, som närmast kunde ifrågakomma. På vad sätt ett dylikt arvode skulle bestämmas, kunde emellertid vara föremål för olika meningar. Lönenämnden har närmare anförft härom följande.

Skolöverstyrelsen har valt den utvägen, att alla skola tillerkännas arvode med samma belopp, oavsett om deras tidigare lärartjänstgöring varit lång eller kort eller ingen alls. Man kunde också rent principiellt överväga exempelvis en sådan lösning, att lärarkandidaterna finge under tiden för provårstjänstgöringen bibehålla den löneställning de haft såsom lärare omedelbart dessförinnan, med skyldighet att i förekommande fall bestrida vikariats- eller annan lärartjänstgöring under tiden för provåret i mån av behov; för sådana lärarkandidater, som icke hade haft någon lärartjänstgöring före provåret, finge i så fall arvodet utmätas efter särskilda grunder. Givet är emellertid, att den nyss antydda lösningen ställer sig väsentligt dyrare för statsverket än den av skolöverstyrelsen förordade.

Beträffande storleken av ett eventuellt arvode har lönenämnden icke funnit det av överstyrelsen föreslagna beloppet, 900 kronor för termin, i och för sig för högt, ehuru lönenämnden gjort vissa erinringar mot överstyrelsens motivering för sagda belopp.

I fråga om sättet och villkoren för arvodets utbetalande har lönenämnden framfört vissa från överstyrelsen avvikande synpunkter. Lönenämnden har anfört:

Beträffande beloppets utbetalning utgår skolöverstyrelsen ifrån att arvodet skulle utbetalas med 900 kronor vid slutet av varje termin. Med hänsyn till att det här är fråga om personer, vilka i allmänhet icke torde ha någon arbetsinkomst under tiden för provåret, vill det synas lönenämnden, att arvodet hellre borde utbetalas i åtminstone ett par etapper eller eventuellt månadsvis, varvid utbetalningen bör ske i efterskott för den tid, provårstjänstgöringen omfattat. I detta sammanhang vill lönenämnden framhålla, att den av skolöverstyrelsen föreslagna påföljden för lärarkandidat, som visat försummelse i provårsarbetet, nämligen att han skulle gå miste om arvodet, synes lönenämnden mindre lämplig. Erinras må, att i betyg över genomgången provårskurs författningsenligt skall avgivas vederbörligt vitsord för nit. Det torde dessutom få förutsättas, att lärarkandidat vid uppenbar misskötsel avlägsnas från påbörjad provårskurs.

Såsom villkor för erhållande av arvode föreslår skolöverstyrelsen allenast skola gälla, att lärarkandidat ej under större delen av terminen uppburit docent- eller forskarstipendium eller motsvarande arvode för akademisk undervisning. Om i enlighet med vad lönenämnden ovan berört arvodet skulle komma att utbetalas månadsvis i efterskott, tarvar den anförda bestämmelsen viss jämkning. Därest nyssnämnda villkor kommer till stånd, anser lönenämnden det även böra övervägas, i vad mån mera betydande inkomst av annan lärarverksamhet än akademisk undervisning lämpligen bör inverka på rätten att uppbära provårsarvode — en fråga, som skolöverstyrelsen icke berört.

Läroverkslärarnas riksförbund har anfört:

Det är med odelad tillfredsställelse som förbundet ser en möjlighet öppna sig till underlättande, om också icke undanröjande, av de ekonomiska svårigheter, vilka av ålder varit förknippade med läroverkslärarnas provårsutbildning. Det är självfallet, att de belopp, som nu föreslås, icke gärna kunna tänkas tillräckliga att täcka levnadsomkostnaderna för en lärarkandidat, än mindre för en lärarkandidat med familj och allra minst om lärarkandi-

daten till på köpet har studieskulder att förränta och amortera. Men då varje läraraspirant hittills måst ställa in sig på att efter ett antal år i läroverkens tjänst underkasta sig uppoffringen av ett år utan inkomster, är det också tydligt, att läraraspiranterna skulle bli djupt tacksamma, om denna lättnad i deras villkor komme till stånd.

Om frågan kommer att prövas av riksdagen år 1945 och detta förslag blir bifallet, vore det av lätt insedda skäl önskligt, att eventuell ersättning även kunde utgå till de lärarkandidater, som under vårterminen 1945 undergå provårsutbildning.

Särskilda framställningar.

Sveriges yngre läroverkslärares förening har som sin uppfattning uttalat, att ersättningen till provårskandidat under inga förhållanden borde fastställas till lägre belopp än som utgår som grundlön enligt löneklassen Ex 12 jämte därå belöpande rörligt tillägg och kristillägg. Som motivering härför har föreningen anfört i huvudsak följande.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 12 maj 1944 utgår till personer, som antagits till kurs för utbildning av kammarskrivare vid tullverket under en två månaders förberedande kurs i Stockholm ett bidrag till uppehållet med 5 kronor per dag, dock att därest vederbörande är bosatt i Stockholm, ersättningen utgår med endast 2 kronor och 50 öre per dag. Sedan vederbörande genomgått denna förberedande kurs, äger han under de återstående 14 månader kammarskrivarkursen pågå uppbära arvode med belopp, motsvarande lön enligt 7:e löneklassen löneplan Ex civila icke-ordinariereglementet. De första tre månaderna kammarskrivarkursen varar utgår ingen ersättning. Även inom andra områden av den statliga verksamheten, såsom vid statens järnvägar, kungl. postverket och kungl. telegrafverket utgår i olika sammanhang ersättning till personer, som genomgå utbildningskurser för erhållande av vissa anställningar.

I motsats till de personer, som deltaga i ovan omnämnda kurser för utbildning av kammarskrivare och som regelmässigt antagits till elever omedelbart efter avlagd studentexamen, måste den, som genomgår provårstjänstgöring, ha underkastat sig långa med stora ekonomiska uppoffringar för enade akademiska studier, vilka oftast medfört stor skuldsättning och därmed förknippade ekonomiska skyldigheter såsom amorteringstvång, kostnader för försäkringsskydd och räntebetalningar. Härtill kommer, att lärarkandidaterna vid genomgång av provår passerat den för familjebildning lämpligaste åldern, varför vederbörande, därest deras ekonomiska ställning det tillätit, ofta ha att utom sig själva även försörja familj.

I likalydande skrivelser ha de innevarande termin *provårstjänstgörande lärarkandidaterna vid samtliga provårsanstalter* dels understrukit önskvärdheten av att frågan om ersättning åt lärarkandidater löses i enlighet med det av Sveriges yngre läroverkslärares förening framförda förslaget, dels ock att förslaget måtte genomföras retroaktivt från och med den 1 januari 1944 eller att, därest detta icke kunde ifrågakomma, intill ikraftträdandet ersättning i enlighet med skolöverstyrelsens förslag måtte utgå till lärarkandidater retroaktivt från nyssnämnda dag. Som motivering härför har anförts, att

de lärarkandidater, som hänvisats till provår efter den 1 januari 1944, i allt större utsträckning under sin studietid och under sin meritering för provåret drabbats av de stegrade levnadskostnaderna och därför vore i särskilt behov av lättnad i den svåra ekonomiska ställning, som den oavlönade provårstjänstgöringen innebure.

Filosofie doktorn A. Lundström har anhållit, att ett eventuellt beslut om arvode åt lärarkandidater under provårstjänstgöring måtte givas den utformningen, att arvode kunde utgå retroaktivt åtminstone till dem, som gjort provårstjänstgöring under vårterminen 1944, ävensom att arvodet graderades med hänsyn till försörjningsskyldighet m. m.

Filosofie doktorn N. E. Anrup m. fl. höstterminen 1944 vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö provårstjänstgörande lärarkandidater ha anhållit, att ett eventuellt arvode måtte utgå retroaktivt till dem, som under innevarande läsår genomgått eller genomginge provårskurs.

Skolöverstyrelsen har, under förutsättning att medel kunde ställas till förfogande för ändamålet, förklarat sig icke ha något att erinra mot att ersättning utginge till lärarkandidater vid provårsanstalter under vårterminen 1944 ävensom under innevarande läsår.

Underlättandet av de ekonomiska villkoren för lärarkandidater, som fullgöra provårstjänstgöring, är en fråga, som länge varit brännande. Spörs-målet har tid efter annan varit föremål för diskussion, utan att dock några resultat uppnåtts. Att problemet åter, nu med ökad skärpa, förts fram på dagordningen torde till väsentlig del bero på att förhållandena i nu ifråga-varande avseende med den allmänna stegringen av levnadskostnaderna under krigsåren kommit att framstå som särskilt otillfredsställande.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen för provårsinstitutionens nuvarande anordning framgår, att hänvisning till provår för det övervägande flertalet lärarkandidater kan påräknas tidigast i genomsnitt fyra år efter de akademiska studiernas avslutande. Detta för i sin tur med sig, att lärarkandidaterna vid provårets början ofta nått en relativ hög ålder. Det torde vara i dessa omständigheter, man framförallt har att söka anledningen till de otillfredsställande förhållandena. En förbättring av lärarkandidaternas ställning synes därför icke enbart böra innefatta åtgärder i syfte att bereda lärarkandidaterna ekonomisk ersättning utan torde till viss del kunna åvåga-bringras genom att så långt möjligt undanröja grunden till antydnda miss-förhållanden. Detta senare torde framförallt böra ske genom ökning av provårskapaciteten, bland annat genom inrättande provisoriskt av nya provårsläroverk. Åtgärder i sådant syfte äro även och framför allt motive-rade ur pedagogiska synpunkter. Provårsutbildningen bör nämligen icke komma så sent, att de blivande lärarnas mottaglighet för pedagogiska im-pulser hunnit avtrubbas; särskilt för dem, som icke lämpa sig för lärarkal-

Departementchefen.

let, är det därjämte av vikt, att provåret infaller, innan det ännu är förenat med nära nog oöverstigliga svårigheter att övergå till annan bana, vartill deras teoretiska utbildning kan meritera. Jag förutsätter, att skolöverstyrelsen tager denna fråga under övervägande och i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 framlägger förslag i ämnet, varefter frågan torde kunna underställas nästa års riksdag. En önskvärd avkortning av tiden mellan studiernas avslutande och provårstjänstgöringens början skulle säkerligen därigenom vinnas.

Jag är emellertid på det klara med att den antydda åtgärden icke ensam skall vara i stånd att lösa frågan om en förbättring av lärarkandidaternas ställning och är därför beredd att redan nu till övervägande upptaga frågan om viss ekonomisk ersättning åt lärarkandidaterna under provåret.

Liksom det måste anses vara ett statens intresse, att den under en lång tid pågående lärarutbildningen fullföljes genom provårstjänstgöringen, synes det även böra vara ett allmänt intresse, att sådana ekonomiska be- tingelser skapas härför, att i övrigt lämpade och skickade kandidater icke på grund av ekonomiskt trångmål se sig nödsakade att på obestämd tid uppskjuta eller helt avstå från provårsmeriteringen. För mången blir prov- året icke blott en psykiskt pressande utan även en ekonomiskt bekymmer- sam tid. Det kan icke gärna vara till fördel för arbetsresultatet, om lärar- kandidaten under den i och för sig krävande provårstjänstgöringen skall nödgas kämpa med ekonomiska svårigheter för sig och sina närmaste.

För min del har jag svårt att finna, att den särställning, som lärarkandi- daterna i utbildningshänseende intaga i förhållande till andra statstjänste- män, sakligt kan motiveras. Denna särställning har också genom utveck- lingen på andra områden under de senaste åren än mer markerats. Jag vill härvid erinra om att den s. k. tingstjänstgöringen för unga jurister, vilken såsom ett absolut villkor för erhållande av åtskilliga anställningar i statens tjänst måste betraktas som ett led i juristutbildningen, är förenad med löneförmåner, vilka på senare tid ökats rätt avsevärt. Vidare kan erinras om att utbildningskurserna vid postverket, telegrafverket, tullverket och statens järnvägar i regel äro förknippade med visst arvode för deltagarna. Samma är förhållandet med landsfiskalsaspiranter, som deltaga i de s. k. distriktsåklagarkurserna i Stockholm.

Om det sålunda med hänsyn till vad ovan anförts får betraktas såsom skäligt, att ersättning i någon form utgår till lärarkandidaterna under provårstjänstgöringen, uppstå åter vissa svårigheter, då det gäller att av- göra, vilken form en sådan ersättning lämpligen bör givas. Olika synpunk- ter få här vägas mot varandra. Jag vill här endast nämna hänsynen till det statsfinansiella läget, lärarkandidaternas genomsnittliga ålder, skuldbelast- ning och försörjningsplikter samt statens intresse av att få lärarbefatt- ningarna besatta med i kvalitativt avseende bästa möjliga krafter. Hänsyn- en till dessa och andra omständigheter blir avgörande för frågan, om er-

sättningens syfte huvudsakligast bör vara att utgöra en uppmuntran för vederbörande lärarkandidat eller om den skall givas en sådan storlek, att den kan utgöra ett verkligt ekonomiskt stöd för denne.

Skolöverstyrelsen har prövat olika vägar för frågans lösning. Av dessa synes mig systemet med timplärförordnande i förening med arvode ha de starkaste skälen för sig. Med hänsyn till de avsevärda praktiska och organisatoriska svårigheter, som enligt vad överstyrelsen påvisat skulle vara förbundna därmed, är jag emellertid icke beredd att för närvarande förordna en lösning av frågan efter den linjen. Överstyrelsen har vidare, liksom även allmänna lönenämnden, framfört tanken att tillerkänna de lärarkandidater, som vid provårets början innehaft anställning som extra lärare, oavkortad lön under provåret. Då emellertid denna förmån med hänsyn till att långt ifrån alla provårskandidater omedelbart före provåret innehaft sådant förordnande vid statlig undervisningsanstalt komme att falla ojämnt och slumpvis, har överstyrelsen — jämväl av statsfinansiella skäl — funnit mer rättvist, att en mindre men för alla lärarkandidater lika förmån utginge. Överstyrelsen har i sådant syfte föreslagit, att ett fixerat arvode av 1 800 kronor skulle utgå till lärarkandidat, som genomgått fullständigt provår. Till lärarkandidat, som genomgått provår under en termin, skulle utgå halvt arvode eller 900 kronor.

Jag är ense med skolöverstyrelsen, att ersättningen bör utgå efter ett system, som möjliggör enhetlig tillämpning i alla förekommande fall. Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag mig i huvudsak kunna godtaga skolöverstyrelsens förslag med den jämkning, att arvodet avrundas till 2 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår fullständigt provår, och till 1 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår provår under en termin. Ehuru jag är medveten om att den sålunda föreslagna ersättningen icke kan eliminera de ekonomiska svårigheter, som för närvarande ofta medfölja provårstjänstgöringen, är jag dock böjd att tro, att den för mången lärarkandidat skall bli till icke så ringa hjälp. Om jag å ena sidan av skilda anledningar icke anser mig kunna tillmötesgå från olika håll framställda krav på högre ersättning, är jag å andra sidan icke beredd att biträda statskontorets förslag, att arvodet skall utgå endast under förutsättning, att vederbörande lärarkandidat ej haft timplärförordnande av viss omfattning. Jag finner det i stället önskvärt, om lärarkandidaterna genom timplärförordnanden kunna få ytterligare ekonomisk kompensation. Jag förutsätter därför, att denna redan nu till en viss grad tillämpade ordning för framtiden skall utnyttjas icke blott i samma utsträckning som nu utan i ökad omfattning. Jag utgår därvid ifrån, att skolöverstyrelsen noggrant tillvaratager alla de möjligheter, som härigenom erbjuda sig att ytterligare underlätta lärarkandidaternas ekonomiska ställning. Jag vill även framhålla vikten av att detta sker så rättvist som möjligt.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser i

ämnet, som kunna befinnas erforderliga. Därvid torde bland annat böra övervägas kompletterande föreskrifter i fråga om docentstipendierna i syfte att på lämpligt sätt i förekommande fall begränsa provårstjänstgörande lärarkandidats rätt att uppbära dylikt stipendium. Arvodet torde böra utbetalas månadsvis i efterskott.

De nya bestämmelserna torde böra gälla från och med budgetåret 1945/46. Av principiella skäl är jag icke beredd att tillstyrka en retroaktiv tillämpning av de föreslagna bestämmelserna.

Det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet till arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring vid allmänna läroverk och folkskoleseminarier torde vid bifall till vad jag sålunda föreslagit kunna beräknas till i runt tal 290 000 kronor, varav 270 000 kronor för allmänna läroverken och 20 000 kronor för folkskoleseminarierna. Jag har därvid i enlighet med skolöverstyrelsens förslag räknat med omkring 145 provårstjänstgörande lärarkandidater nästa år. Anslagsmedlen synas böra i riksstaten uppföras som ett särskilt, för läroverken och folkskoleseminarierna gemensamt förslagsanslag under Allmänna läroverken m. m., benämnt Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.

III. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar.

a) Besparingsåtgärder.

Antalet nybörjaravdelningar utgjorde under budgetåret 1939/40 533. I samband med budgetarbetet för därpå följande budgetår upptogs frågan om en begränsning i besparingssyfte av antalet sådana avdelningar. För budgetåret 1940/41 föreskrevs i enlighet därmed, att nybörjaravdelningarna icke skulle få i antal överstiga de för budgetåret 1939/40 befintliga; antalet kom i själva verket att stanna vid 520, vilket innebar en nedgång med 13. För budgetåret 1941/42 föreskrevs en begränsning till 525, eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 533; antalet stannade vid 529. För budgetåret 1942/43 bestämdes, att totala antalet nybörjaravdelningar skulle begränsas till 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 535; verkliga antalet blev 535, av vilka 4 hänförde sig till de nya gymnasierna i Boden och Hässleholm. Överstyrelsen beräknade, att antalet nybörjaravdelningar utan spärr skulle ha stigit till 539. För budgetåret 1943/44 föreskrevs en begränsning till 540, vilket även blev det verkliga antalet. Överstyrelsen beräknade, att antalet nybörjaravdelningar utan spärr skulle ha stigit till 554. För innevarande budgetår har någon begränsning av antalet nybörjaravdelningar icke föreskrivits. Verkliga antalet innevarande läsår är 563, vilket innebär

en ökning med 23; av dessa hänföra sig 4 till de nya gymnasierna i Ludvika och Örnsköldsvik.¹

Antalet nybörjaravdelningar på realskole- och gymnasiestadierna har från och med budgetåret 1939/40 varit följande:

Budgetår	Antal nybörjaravdelningar		
	På realskole- stadiet	På gymnasie- stadiet	Summa
1939/40	345	188	533
1940/41	341	179	520
1941/42	348	181	529
1942/43	354	181	535
1943/44	364	176	540
1944/45	379 ¹⁾	184	563

Samtidigt har antalet lärjungar undergått följande förändringar:

Budgetår	Totalt antal lärjungar	Antal lärjungar i nybörjaravdelningar		
		På real- skole- stadiet	På gym- nasie- stadiet	Summa
1939/40	51 217	10 349	4 379	14 728
1940/41	51 622	9 971	4 338	14 309
1941/42	52 667	10 429	4 449	14 878
1942/43	53 633	10 886	4 248	15 134
1943/44	54 649	11 416	4 260	15 676
1944/45	56 032 ¹⁾	11 784 ¹⁾	4 334	16 118

För nästa läsår beräknar skolöverstyrelsen *vid ostörd utveckling och under hänsynstagande endast till sådana förändrade organisatoriska förhållanden, som föranledas av förstatligandet av kommunala mellanskolor*, antalet lärjungar och klassavdelningar på följande sätt:

	Lärjungar			Klassavdelningar		
	i nybörjaravdelningar		Totalt antal	i nybörjaravdelningar		Totalt antal
	realskolan	gymnasiet		realskolan	gymnasiet	
Läsåret 1944/45	11 784	4 334	56 032	379	184	2 194
Ökning 1945/46:						
a) Läroverk utom kommunala mellanskolor under förstatligande	446	126	1 808	13	4	55
b) Kommunala mellanskolor under förstatligande	1 595	—	2 370	53	—	79
Summa	13 825	4 460	60 210	445	188	2 328

¹ Härvid har hänsyn ej tagits till de kommunala mellanskolor, vilkas förstatligande påbörjats innevarande budgetår.

Överstyrelsen förutsätter vid denna beräkning, att icke heller instundande läsår lärjungeintagning skall äga rum i första kretsen av lyceilinjén vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och av de klassiska försökslinjerna vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg och vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm i Stockholm, i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverken i Halmstad, Karlskrona, Kristianstad, Skara och Västerås samt högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, i första ringen av den fyraåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Vänersborg ävensom i första klassen av den fyraåriga realskollinjen vid samrealskolan i Trelleborg, samt att intagning i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm skall ske, endast om motsvarande ring vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm visar sig otillräcklig. Likaså förutsätter överstyrelsen, att lärjungemaximum i realskolans avslutningsklass jämväl för instundande år sättes till 35.

Liksom föregående år anser sig emellertid överstyrelsen även nu böra undersöka, huruvida icke på något håll inom läroverksorganisationen mindre välbesökta linjer finnas, vilka utan alltför kännbara olägenheter kunna indragas. Överstyrelsen har därvid anträffat endast två fall, där lärjungeantalet i begynnelseklassen under två på varandra följande år understigit 10 eller eljest lärjungestillströmningen syntes mindre tillfredsställande. En översikt över dessa linjer lämnas i följande tablå.

L i n j e	L ä r j u n g e a n t a l	
	höstterminen 1943	höstterminen 1944
<i>Gymnasielinje:</i>		
Strängnäs: 4-årig latinlinje	4+8+9+10 = 31	8+4+8+10 = 30
<i>Realskollinje:</i>		
Strängnäs: 4-årig	9+13+5+7 = 34	5+8+9+3 = 25

Överstyrelsen anför:

Såsom av översikten framgår, utgöres den enda gymnasielinje, som är fåtaligt besökt, av den fyraåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Strängnäs. Denna linje är emellertid den enda vid läroverket förekommande latinlinjen, varför överstyrelsen icke är beredd att föreslå den till indragning.

Däremot torde man kunna ifrågasätta, om icke den vid samma läroverk befintliga fyraåriga realskollinjen skulle kunna temporärt nedläggas. Antalet elever i nybörjarklassen på denna linje har nu tre år å rad understigit 10. I sina petita föregående år skrev överstyrelsen härom: »Då antalet elever i klass 1⁴ vid nämnda läroverk höstterminen 1940 och höstterminen 1941 överstigit 10 och därtill kommer, att elevantalet i första klassen de båda sist förflutna läsåren endast med 1 understigit 10, är det

möjligt, att nedgången i lärjungeantalet är av endast tillfällig natur. Överstyrelsen anser sig därför böra tills vidare avvakta linjens framtida utveckling, innan överstyrelsen fattar slutlig ståndpunkt i fråga om dess nedläggande.» Med hänsyn till den i största möjliga utsträckning tillämpade samläsningen mellan den fyraåriga och den femåriga realskollinjen, varigenom kostnaden för linjens uppehållande avsevärt inskränkes, samt till den fasta ställning den fyraåriga linjen intager i vårt skolsystem, vill överstyrelsen icke heller nu påyrka den här ifrågakvarande realskollinjens avveckling.

Som av det föregående framgår har skolöverstyrelsen vid sina beräkningar av antalet lärjungar och klassavdelningar för nästa läsår utgått ifrån att någon intagning alltjämt ej skulle ske å den 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. Emellertid har överstyrelsen nu, i anledning av framställning i ämnet från läroverkets rektor, hemställt, att intagning å ifrågakvarande linje från och med nästa budgetår åter måtte få äga rum. Överstyrelsen har härom anfört i huvudsak följande.

Av rektors framställning inhämtas bland annat följande. Den minskning i elevantalet, som föranledde linjens nedläggande från och med höstterminen 1943, har visat sig vara av tillfällig natur. Sommaren 1943 förhörde sig 15 elever om möjligheten att komma in i L I³. Sommaren 1944 hade det hunnit bli mera känt, att den treåriga latinlinjen icke längre fanns till, varför endast 5 lärjungar anmälde sig som aspiranter. I stället har tillströmningen till den fyraåriga latinlinjen blivit större. Antalet lärjungar i ring L I⁴ de senaste fem åren framgår av följande översikt.

Ring L I ⁴	Antal lärjungar	Därav med realexamen
Höstterminen 1940	23	1
» 1941	22	1
» 1942	14	0
» 1943	29	8
» 1944	28	6

Ring L II⁴ har innevarande termin 33 lärjungar. Nyintagna äro 3 elever, alla med realexamen. Därtill kommer, skriver rektor, att vid slutet av förra vårterminen åtskilliga ha förhört sig om möjligheten att komma in i L II⁴ men muntligen fått det beskedet, att de ej hade stora utsikter, varför de sannolikt ordnat sina studier på annat sätt. Det torde vara ganska uppenbart, att L I³ skulle fylla ett behov vid detta läroverk. Av den stora ökningen på den fyraåriga linjen att döma låta de föräldrar, som ämna sända sina barn till latinlinjen vid Skara läroverk, barnen antingen först avlägga realexamen eller från 4⁵ respektive 3⁴ söka inträde i L I⁴, varigenom de få lämna hemmet och inackorderas ett år tidigare.

Av de ovan meddelade uppgifterna om tillströmningen till den fyraåriga latinlinjen vid läroverket synes framgå, att utsikterna för en tillfredsställande rekrytering av den treåriga latinlinjen måste betecknas som goda. Innevarande termin ha 9 elever med realexamen intagits i första eller andra

ringen av den fyraåriga latinlinjen, och det skulle således ytterligare behövs endast ett par elever för att komma upp över 10-gränsen. Av allt att döma skulle erforderligt antal lärjungar anmält sig, därest linjen detta år funnits tillgänglig. Då den treåriga linjen särskilt för de resande och inackorderade lärjungarna innebär en ekonomisk fördel, vill överstyrelsen föreslå, att linjen från och med instundande budgetår åter upprättas.

Vid bifall till skolöverstyrelsens nyssnämnda förslag skulle alltså antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken under nästa budgetår komma att uppgå till $(2\ 328 + 1 =) 2\ 329$. Härav skulle $(445 + 188 + 1 =) 634$ utgöra nybörjaravdelningar.

I detta sammanhang upptar skolöverstyrelsen till diskussion den för varje år återkommande frågan om en allmän begränsning av antalet nybörjaravdelningar och anför i detta hänseende bland annat följande.

Det beräknade antalet nybörjaravdelningar höstterminen 1945 kommer att överstiga antalet avdelningar av detta slag höstterminen 1939. Såsom framgår av följande tabell, kommer ökningen dock nästan uteslutande att falla på realskolans nybörjaravdelningar. (Siffrorna inom parentes ange antalet nybörjaravdelningar vid de nytillkommande samrealskolorna.)

Å r	Antalet nybörjaravdelningar	
	i realskolan	på gymnasiet
1939	345	188
1940	341	179
1941	348	181
1942	354	181
1943	364	176
1944	379 (+ 26)	184
1945	[392 (+ 53)]	[189]

Denna relativt långsamma utveckling av gymnasiet får under innevarande kristid i det hela anses lycklig. Betänkligheterna mot en ökad tillströmning till realskolan äro i varje fall avgjort mindre än mot en ansvällning av gymnasiet. Överstyrelsen har tidigare vid skilda tillfällen framhållit, att restriktionerna på lägstadiet icke böra göras strängare än att plats-tillgången någorlunda svarar mot efterfrågan, medan överstyrelsen däremot i fråga om högstadiet ansett olika avledande åtgärder önskvärda.

I avvaktan på de åtgärder i sådant syfte, som kunna komma att föreslås av 1940 års skolutredning, hemställde överstyrelsen i sina anslags-äskanden den 14 oktober 1941, att intet maximiantal skulle fixeras för nybörjaravdelningarna. Såsom motivering för denna hemställan anfördes bland annat följande. I längden torde restriktioner i fråga om nybörjaravdelningarnas antal bli allt svårare att vidmakthålla. En utrymmesspår till gymnasiet skulle huvudsakligen innebära en ransonering av studietillfällena på den redan nu starkt utnyttjade reallinjen. De avvisade aspiranterna skulle säkerligen i allmänhet icke efter första försöket avstå från

den tillämnade studiebanan utan vid nästa tillfälle återkomma med förstärkta meriter. Effektiv bleve gallringen endast i den mån de vid läroverken avvisade kunde förskaffa sig inträde i näringslivet. Den måste därför kompletteras med lämpliga åtgärder i avledande syfte. En strängare ransonering av platserna i realskolans nybörjaravdelningar torde på samma sätt komma att leda till en forcerad träning för inträdesprövningarna till nybörjarklasserna. Där denna icke förde till målet, försenades övergången till läroverken men inhiberades vanligen icke. Efter ytterligare ett år i folkskolan brukade de flesta förut avvisade komma in i läroverken. Liksom i fråga om gymnasiet hade spärren till realskolan visat sig ineffektiv; den hade endast medfört tidsutdräkt och kostnader.

De här anförda argumenten ha sedermera vunnit i styrka. I fjolårets petita framhöll överstyrelsen, att den oförutsett starka disproportionen mellan antalet inträdessökande och antalet tillgängliga platser vid slutet av vårterminen 1943 och början av höstterminen 1943 enligt överstyrelsens mening otvetydigt pekade på önskvärdheten av ett slopande av begränsningsbestämmelserna. Överstyrelsen hemställde således ånyo, att intet maximalt skulle fixeras för nybörjaravdelningarna under budgetåret 1944/45. Nya avdelningar borde efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall kunna upprättas, därest i annat fall ett avsevärt antal inträdessökande måste avvisas. Departementschefen upptog med utförlig motivering (propositionen nr 207, sid. 84) överstyrelsens förslag. I likhet med departementschefen ansåg riksdagen, att en ansvällning av gymnasierna icke vore önskvärd, och underströk angelägenheten av att det allmänna undervisningsväsendet så utbyggdes och organiserades, att rekryteringen av de praktiska yrkena underlättades. Vad sistnämnda fråga beträffade, hade departementschefen framhållit, att det påginge en brett upplagd undersökning av ifrågavarande utbildningsmöjligheter. Riksdagen erinrade om att riksdagen genom maximeringen av antalet nybörjaravdelningar främst velat undvika en alltför stark tillströmning till de teoretiska studiebanorna. Spärranordningen hade emellertid samtidigt haft betydelse ur statsfinansiell synpunkt genom att motverka den eljest fortgående automatiska stegringen av statens utgifter för de allmänna läroverken. Då riksdagen nu icke ansåge sig böra motsätta sig ett bifall till departementschefens förslag om spärrens upphörande, hade för detta riksdagens ståndpunktstagande — förutom de skäl departementschefen anförde — det förhållandet varit avgörande, att avsevärda svårigheter med hänsyn till ovissheten om vilket antal kommunala mellanskolor som komme att förstatligas budgetåret 1944/45 föreläge för fastställande av en lämpligt avvägd maximisiffra beträffande antalet nybörjaravdelningar.

De skäl, som föranledde riksdagen att för innevarande budgetår slopa maximeringsbestämmelserna för antalet nybörjaravdelningar och som i det föregående utförligt refererats, kvarstå alltså med oförminskad giltighet. Såsom framgår av den ovan meddelade tabellariska översikten, har tillväxten huvudsakligen skett på realskolestadiet, medan den inom gymnasiet icke varit större, än att antalet nybörjaravdelningar här ännu innevarande år understiger antalet sådana avdelningar vid stormaktskrigets utbrott. Överstyrelsen vill därför ånyo hemställa, att intet maximalt fixeras för nybörjaravdelningarna under nästkommande budgetår. Nya avdelningar böra efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall kunna upprättas, därest i annat fall ett avsevärt antal inträdessökande måste avvisas.

1940 års riksdag beslöt på förslag av Kungl. Maj:t viss begränsning i besparingssyfte av undervisningen i grekiska såtillvida, som dylik undervisning regelmässigt icke skulle få förekomma vid lägre deltagarantal än 4; dessförinnan hade deltagarminimum varit 3. Skolöverstyrelsen har nu föreslagit en återgång till sistnämnda minimiantal och till stöd härför anfört bland annat följande.

Indragningen av svagt frekventerade gymnasielinjer har uteslutande gått ut över linjer med klassisk orientering. I samma riktning verkar den år 1939 beslutade höjningen av minimiantalet deltagare vid undervisning i grekiska. Såsom av följande tabell framgår, har omfattningen av undervisningen i klassiska språk under de senaste åren avsevärt nedgått. Svårigheter ha framträtt att behålla i tjänst anställd personal inom denna ämnesgrupp.

Antal veckotimmar i klassiska språk läsåren 1939/45.

Läsår	Latin	G r e k i s k a				Summa latin + grekiska
		Näst högsta ringen	Högsta ringen	Klassiska linjen	Summa	
1939/40	2 042	224	217	30	471	2 513
1940/41	2 028	140	231	38	409	2 437
1941/42	2 012	182	140	33	355	2 367
1942/43	1 934	217	182	21	420	2 354
1943/44	1 862	140	217	17	374	2 236
1944/45	1 823	189	140	10	339	2 162

Utsikterna för nästa läsår kunna för närvarande icke tillförlitligt bedömas, enär de bero av de från år till år fluktuerande tillvalen i näst högsta ringen. Även om tillvalen nästa vår skulle erhålla samma någorlunda gynnsamma utgång som förliden vårtermin, kvarstår dock en betydande reduktion av undervisningen i grekiska i förhållande till tiden vid krigsutbrottet. Därtill kommer nedgången i ämnet på grund av den pågående indragningen av den klassiska linjen, vilken kommer att vara fullbordad med utgången av nästa läsår.

Denna reduktion går längre, än som kan anses försvarligt med hänsyn till den stora allmänskulturella betydelsen av de klassiska studierna. Den är dessutom ägnad att skärpa vissa olägenheter, som äro förenade med gymnasiets differentieringssystem. För många studerande återkommer aldrig det tillfälle till grundläggande studier, som under skoltiden genom restriktioner av detta slag gått förlorat. En fyllnadsprövning i grekiska är ett dyrbart och tidsödande företag.

Även om beskärningen av ämnet vid en viss tidpunkt av besparingshänsyn måst företagas, bör den dock icke erhålla längre varaktighet än nödvändigt. Överstyrelsen vill för sin del ifrågasätta, huruvida icke nu en återgång kan ske till de före krisens inbrott gällande villkoren för anordnande av undervisning i ämnet. En ökning av antalet veckotimmar i grekiska från nuvarande 329 ungefär upp till de 441 timmar, som — bortsett från undervisningen på den klassiska linjen — inrymdes i undervisningen under läs-

året 1939/40, skulle i sådant fall kunna förväntas. Omkring hälften av ökningen eller 56 veckotimmar kan emotses redan höstterminen 1945. Kostnaderna för denna undervisning, som bereder full tjänstgöring åt två extra adjunkter och därutöver 12 veckotimmars timlärartjänstgöring, kunna beräknas till 13 770 kronor förutom rörligt tillägg och kristillägg. En ytterligare kostnadsökning på ungefär samma belopp kan beräknas för höstterminen 1946.

Genom den sålunda föreslagna ökningen av undervisningen i grekiska skulle en viss förbättring kunna påräknas i fråga om anställningsmöjligheterna för lärarna i klassiska språk. Situationen har under de senaste åren blivit allt ogynnsammare för denna lärarkategori. Provårsmeriterade lärare med utmärkta akademiska examina, även någon filosofie doktor, gå innevarande läsår utan arbete. Utsikterna för dem att få heltermiansanställning visa inga tecken till ljusning. Vad de kunna hoppas på är i många fall endast ett tillfälligt vikariat. Den förbättring, som skulle kunna inträda för dessa lärare genom sänkning av deltagarminimum i grekiska, är visserligen icke betydande men innebär dock för dem ett steg i riktning mot vidgade möjligheter för anställning.

Statskontoret har beträffande frågan om en begränsning av antalet nybörjaravdelningar anfört följande.

Statskontoret vill erinra, att ämbetsverket i utlåtande den 30 november 1944 angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom framhållit, att det vore av vikt, att de åtgärder, som vidtagits med sådant syfte, icke finge leda till en ökad tillströmning till läroanstalter med teoretisk utbildning (jfr riksdagens skrivelse 1943: 229). Skolororganisationens kapacitet borde därför icke vidgas. Åtgärder, som borde övervägas för att förhindra en utveckling i antydd riktning, syntes, enligt ämbetsverkets mening, bland annat böra inriktas på inrättande av praktiska linjer i realskolan i ökad omfattning och en begränsad elevintagning på de teoretiska linjerna. Därest statsmakterna icke skulle finna särskilda maximital för antalet nybörjaravdelningar böra fastställas, synes i vart fall upprättande av nya parallellavdelningar inom sådana avdelningar böra ske med den största försiktighet, detta i synnerhet beträffande gymnasiet (jfr riksdagens skrivelse 1944: 368).

Statskontoret har avstyrkt förslagen om intagning av lärjungar å 3-åriga latinlinjen i Skara och om sänkning av deltagarminimum i grekiska från 4 till 3 samt anfört:

Då det temporära nedläggandet av 3-åriga latinlinjen vid Skara-läroverket påbörjats så sent som läsåret 1943/44, vill det förefalla ämbetsverket som om tillräcklig erfarenhet ännu icke kunnat vinnas rörande verkningarna av organisationsändringen. Erinras må, att antalet lärjungar i linjens första ring höstterminerna 1941 och 1942 var 8 respektive 7. De av rektor lämnade uppgifterna om antalet lärjungar med realexamen å latingymnasiet höstterminerna 1943 och 1944 synas jämväl knappast i och för sig kunna anses motivera, förutom den 4-åriga latinlinjen, en särskild 3-årig linje vid gymnasiet. Möjligheterna till undervisning i grekiska synas för närvarande icke heller böra utvidgas. De statsfinansiella skäl, som motiverade statsmakternas

beslut om införande av bland annat angivna restriktioner, göra sig alltjämt gällande.

Departementschefen.

Under läsåret 1940/41 sattes av statsfinansiella skäl för första gången en mekaniskt verkande spärr för upprättandet av nya klassavdelningar på nybörjarstadiet. När sedermera 1942 års riksdag beslöt att alltjämt maximera antalet nybörjaravdelningar, synes motivet främst ha varit en önskan att undvika en alltför stark tillströmning till de teoretiska studiebanorna. När departementschefen förra året hade att taga ställning till frågan om ett fortsatt upprätthållande av nybörjarspärren, förelågo fyra års erfarenheter av densamma att bygga på. Dessa gäve enligt departementschefens uppfattning vid handen, att spärranordningen icke på ett tillfredsställande sätt fyllt den tillämnade uppgiften, nämligen att utgöra en effektiv gallring av de elever, som sökte sig till läroverken. Det förhölle sig nämligen i allmänhet så, framhöll departementschefen, att avvisade inträdesökande icke uppgåve hoppet om att vinna inträde på den studiebana, de utstakat för sig, utan vid nästa tillfälle återkomme bättre rustade. Spärren medförde sålunda tidsspillan och extra kostnader men hindrade i regel ej vederbörande att fullfölja sina planer. Enär spørsmålet om begränsning av elevtillströmningen till läroverken inrymde frågor av så stor principiell betydelse, att det icke gärna kunde rationellt lösas annat än i samband med den pågående allmänna översynen av vårt lands skolväsen, ansåg departementschefen sig ej böra föreslå någon intagningsspärr för innevarande läsår. Riksdagen ansåg sig icke böra motsätta sig förslaget om spärrens upphävande, främst med hänsyn till svårigheten att på grund av ovissheten om vilket antal kommunala mellanskolor, som skulle komma att förstatligas under innevarande år, fastställa en lämpligt avvägd maximisiffra beträffande antalet nybörjaravdelningar.

Någon ändring beträffande de omständigheter, som sålunda föranledde 1944 års riksdag att slopa maximeringsbestämmelserna för antalet nybörjaravdelningar, har sedan dess ej inträtt, utan de återopade skälen äga alltjämt oförminskad giltighet. Det kan måhända även förtjäna anmärkas, att, som framgår av tabellerna i det föregående, tillväxten på gymnasiestadiet varit relativt ringa och icke större än att antalet nybörjaravdelningar här alltjämt understiger antalet sådana avdelningar vid krigsutbrottet. Såsom framgår av mitt ställningstagande i fråga om det tidigare för riksdagen framlagda förslaget angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom är jag icke främmande för möjligheten av att de där förordade stödåtgärderna under vissa förutsättningar kunna vara ägnade att öka tillströmningen till gymnasierna och att med hänsyn härtill en skärpning av fordringarna för tillträde till gymnasiet måhända får tagas under allvarligt övervägande. Restriktioner i detta avseende synas mig böra inriktas på en utgallring av icke studiebegåvade eller i övrigt för högre studier icke läm-

pade ungdomar och sålunda ej få karaktär av en mekaniskt verkande spärr, vars konsekvenser kunna bli ganska godtyckliga. Jag vill således förorda, att icke heller för nästa budgetår något maximum för antalet nybörjaravdelningar föreskrives. Jag förutsätter därvid givetvis alltjämt, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom sådana avdelningar skall föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter så föränleda.

Jag förutsätter, att nu gällande restriktioner i fråga om intagning av elever i vissa nybörjaravdelningar skola gälla även nästa läsår med undantag av att elever åter torde få intagas å 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. Jag är ense med skolöverstyrelsen, att restriktionerna icke för närvarande böra ytterligare utsträckas.

Mot skolöverstyrelsens beräkningar av antalet klassavdelningar för budgetåret 1945/46 har jag i övrigt ingen erinran att göra.

Vad överstyrelsen anfört till stöd för en sänkning av deltagarminimum för undervisning i grekiska från 4 till 3 finner jag värt beaktande och vill tillstyrka förslaget. Den härav föränledda kostnadsökningen för nästa budgetår har av överstyrelsen beräknats till i runt tal 13 700 kronor. Till kostnadsfrågan återkommer jag i det följande.

b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Ifrågavarande anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 20 990 000 kronor.

Personalförteckningen för de allmänna läroverken har för innevarande budgetår följande utseende:

Tjänstemän å ordinarie stat.

	Lönegrad.
22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp I . . .	E 13
19 » » » » » » II . . .	E 12
23 » » » » » » III . . .	E 11
3 » » realskolor, avlöningsgrupp I	E 9
25 » » » » » II	E 8
27 » » » » » III	E 7
23 » » » » » IV	E 6
448 lektorer	A 27

Anm.: Av dessa lektorstjänster må endast 443 uppehållas.

1 283 adjunkter A 23

Anm.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 282.

	Lönegrad.
265 ämneslärarinnor	A 21
<i>Anm.:</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.	
114 lärare i teckning	A 20
85 lärare i musik	A 20
103 lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
31 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
81 vaktmästare	A 7
61 »	A 6
17 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

39 adjunkter	A 22
<i>Anm.:</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 282.	
9 ämneslärarinnor	A 22
<i>Anm.:</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.	
1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

250 adjunkter	Eo 21
-------------------------	-------

Ämneslärare.

Skolöverstyrelsen har till en början undersökt behovet av nya tjänster vid läroverk, som befinna sig under upprättande eller omorganisation eller vilkas upprättande eller omorganisation nyligen fullbordats utan att deras behov av nya tjänster hittills blivit till fullo tillgodosett. Efter att därvid ha konstaterat ett behov av ytterligare 14 lektors- och 14 adjunktstjänster vid sådana läroverk har överstyrelsen emellertid av statsfinansiella skäl ansett sig böra föreslå nyinrättande av endast 8 lektors- och 12 adjunktstjänster enligt följande tablå:

L ä r o v e r k	Antal klassavdelningar 1944/45	Beräknat antal klassavdelningar 1945/46		Nuvarande antal		Föreslagna nya	
		i hela läroverket	i gymnasiet	lektorstjänster	adjunkts- och ämneslärares tjänster	lektorstjänster	adjunkts-tjänster
Högre allmänna läroverket i Boden . . .	16	17	7	3	9	1	1
» » » i Haparanda	17	17	7	4	10	—	1
» » » i Hässleholm	18	19	6	4	9	1	1
» » » i Ludvika . .	10	12	4	1	6	1	—
» » » för gossar i Malmö . . .	33	34	16	11	22	—	1
» » » i Motala . .	20	21	11	5	10	1	1
» » » i Skellefteå .	25	25	7	6	16	—	1
» » » för flickor å Norrmalm i Stockholm .	30	31	15	9	20	—	1
» » » för flickor å Södermalm i Stockholm .	17	18	8	5	9	1	—
» » » i Västervik .	17	18	6	5	10	1	—
» » » för flickor i Örebro . . .	11	11	7	5	7	1	—
» » » i Örnsköldsvik	19	21	4	1	13	1	1
Samrealskolan i Enskede	6	9	—	—	4	—	1
» i Ljusdal	9	10	—	—	6	—	1
» i Ängby	7	11	—	—	4	—	2

Dessutom har skolöverstyrelsen föreslagit, att av de å personalförteckningen upptagna, för statens normalskola avsedda lektors- och adjunktsbefattningar, vilka nu icke må uppehållas, ytterligare en lektors- och en adjunkts-tjänst må besättas från och med nästa budgetår. Därmed skulle sammanlagt 3 av de å personalförteckningen upptagna 7 lektorstjänsterna och samtliga 3 å personalförteckningen upptagna adjunktstjänster komma att uppehållas.

Överstyrelsen har beträffande sina förslag här ovan närmare anfört bland annat följande.

I fråga om de nya *lektorstjänsterna* ha tidigare anförda skäl för uppskov med inrättande av den sjätte lektorstjänsten vid läroverket i Motala och flickläroverket i Örebro bortfallit redan läsåret 1942/43. Någon ändring härutinnan har sedan dess ej inträtt. Lärjungeantalet har ökats så starkt, att någon samläsning mellan latin- och reallinjerna icke torde vara sannolik i fortsättningen, bortsett från vissa mindre frekventerade ämnen å det differentierade gymnasiet, i vilka samläsning förekommer vid flertalet högre allmänna läroverk. Överstyrelsen anser det därför liksom i fjolårets *petita syn-*

nerligen önskvärt, att dessa två läroverk erhålla vardera en ny lektorstjänst. Detsamma gäller om högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm. Redan i fjolårets petita föreslog överstyrelsen, att läroverket skulle få sin sjätte lektorstjänst. Läroverket har åtta gymnasieavdelningar, varför överstyrelsen fortfarande finner starka skäl tala för att läroverket erhåller en ny lektorstjänst från och med budgetåret 1945/46. Överstyrelsen får vidare bestämt tillstyrka besättande av ytterligare en lektorstjänst vid statens normalskola, då ännu en ring av gymnasiet kommer att upprättas från och med nästa läsår.

I fråga om högre allmänna läroverken i Boden och Hässleholm får överstyrelsen bestämt avråda från uppskov med inrättande av de föreslagna lektorstjänsterna. Läroverket i Hässleholm har från och med innevarande läsår fullt utbyggt gymnasium och läroverket i Boden får från och med läsåret 1945/46 fullständigt gymnasium. Då högre allmänna läroverket i Boden från och med innevarande budgetår har 3 lektorstjänster skulle behovet budgetåret 1945/46 vara 3 nya lektorstjänster. Överstyrelsen har dock ifrågasatt blott 2 nya lektorstjänster och en ny adjunktstjänst. Högre allmänna läroverket i Hässleholm har innevarande budgetår 4 lektorstjänster. Överstyrelsen finner behovet av 2 nya lektorstjänster från och med budgetåret 1945/46 synnerligen starkt. Överstyrelsen vill dock nöja sig med att föreslå en ny lektorstjänst vid vardera läroverket.

Överstyrelsen vill likaledes bestämt tillstyrka inrättandet av åtminstone en ny lektorstjänst vid högre allmänna läroverken i Örnsköldsvik, Ludvika och Västervik.

Beträffande de föreslagna *adjunktstjänsterna* har skolöverstyrelsen icke heller i år ansett sig kunna ifrågasätta, att de skulle besättas genom överflyttning från andra läroverk. Väl hade överstyrelsen beaktat, vad chefen för ecklesiastikdepartementet i proposition nr 207 till 1944 års riksdag anfört därom, att även behovet av ordinarie adjunkter vid läroverk under upprättande, omorganisation eller förstatligande under nuvarande förhållanden borde kunna åtminstone delvis tillgodoses genom förflyttning av tjänster, men då blott ett relativt ringa antal tjänster under det närmaste året bleve disponibla för överflyttning och dessa mer än väl behövdes för att motverka förefintlig disproportion mellan antalet ordinarie och antalet icke-ordinarie lärare, såge sig överstyrelsen nödsakad att begära nyinrättande av de adjunktstjänster, som framginge av tablån.

I sina petita år 1939 framlade skolöverstyrelsen en utredning angående proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, vilken anbefallts av Kungl. Maj:t den 9 juni 1939. På grundval av denna utredning föreslog överstyrelsen inrättande av ett stort antal nya tjänster, fördelade på tre år. Till följd av det utbrutna kriget och därav föranledda utomordentliga förhållanden kunde överstyrelsens förslag icke realiseras ens i mindre omfattning.

I anslutning härtill föreslår nu överstyrelsen inrättande av ytterligare 11 adjunktstjänster och anför till stöd härför bland annat:

Överstyrelsen vill, i likhet med vad som skett i de närmast föregående årens petita, framhålla, att den i nyssnämnda utredning påvisade ogynnsamma proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare alltjämt finnes vid många läroverk och ingalunda minskats. Vid ett fåtal av de sämst ställda läroverken ha förhållandena kunnat förbättras genom att vid uppkomna ledigheter lärartjänster överflyttats från läroverk med förhållandevis få lärare över stat. Ifrågavarande olägenheter kvarstå dock alltjämt vid ett alltför stort antal läroverk och ha endast i ringa grad påverkats av de under senare år företagna tillfälliga besparingsåtgärderna: ökning av lärarnas tjänstgöring, inställd delning av nybörjarklasser i modersmålet och främmande levande språk, indragning av vissa gymnasie- och realskolelinjer. Den mest ogynnsamma fördelningen av ordinarie och icke-ordinarie lärare finnes nämligen dels vid vissa mindre samrealskolor, dels vid vissa högre allmänna läroverk, som snabbt utvecklats under senare år. Vid den förra kategorien skolor medföra besparingsåtgärderna endast ganska obetydliga verkningar, vid den senare kategorien åter, där åtgärderna medföra en större absolut minskning av lärarbehovet, har detta motverkats av läroverkets fortgående utveckling.

De läroverk, vid vilka proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare är mest ogynnsam, återfinnas i en av överstyrelsen upprättad översiktstabell.¹

I tabellen har införts en kolumn, upptagande 101 nya tjänster, som erfordras utöver förut föreslagna tjänster, om proportionen av lärare över stat skall nedbringas till 20 procent. De s. k. extralärarsakkunniga räknade med ett procenttal av 7, överstyrelsen i sina petita till 1940 års riksdag med 10. Överstyrelsen anser allt fortfarande, att nämnda procenttal icke utan olägenheter för läroverken kan överstiga 10, men med hänsyn till det stora antalet nya tjänster, som då skulle behövas, har överstyrelsen liksom föregående år räknat med ett högsta procenttal av 20. Endast de allra mest kända missförhållandena skulle undanröjas, om nya tjänster beviljas till sådant antal, att detta procenttal icke överskrides.

Trots att 20 adjunktstjänster flyttats under budgetåret 1943/44 har behovet av tjänster för att utjämna proportionen mellan antalet lärare över stat och antalet ordinarie lärare ökat. Detta beror på att hos läroverken under det senaste året uppstått en oförutsett stark ansvällning.

Beträffande möjligheterna att genom *överflyttning av tjänster* motverka denna disproportion mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare har överstyrelsen anfört följande.

Denna fråga har tidigare beaktats av överstyrelsen, som därvid beräknat, att överflyttning borde ske, när procenttalet lärare över stat underskred 10 — extralärarsakkunniga räknade som redan nämnts med 7 procent. I nådiga brevet den 4 juni 1943 fäste Kungl. Maj:t skolöverstyrelsens uppmärksamhet på vad chefen för ecklesiastikdepartementet enligt proposition 1943: 150 anfört beträffande proportionen mellan antalet ordinarie och antalet icke-ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken, varvid ifrågasattes, huruvida icke flyttning av adjunkts- eller ämneslärarinnetjänst från ett läroverk borde ske, redan när procenttalet ämneslärare över stat i relation till samtliga ämneslärare understiger 15 i stället för det hittills tillämpade procenttalet 10. Om jämlikt detta uttalande överflyttning sker redan när antalet lärare över stat

¹ Beträffande denna hänvisas till handlingarna i ärendet.

understiger 15 procent, vilket redan tillämpades i fjolårets petita, bli möjliga heterna flera.

Av en av överstyrelsen upprättad tabell (se handlingarna i ärendet) framgår, att sammanlagt 44 lärartjänster finnas, som med utgångspunkt från nyssnämnda procentberäkning skulle kunna förflyttas. Av dessa tjänster bli inga lektorstjänster tillgängliga för flyttning utan endast adjunks- och ämneslärarinnetjänster, och av dessa bli endast ett fåtal tillgängliga under innevarande och nästa budgetår. Överstyrelsen räknar nämligen med att flyttning av tjänst från ett läroverk endast bör äga rum efter ordinarie innehavares avgång. Enligt en utförd överslagsberäkning skulle endast 19 adjunktstjänster bli lediga för flyttning intill utgången av 1945 genom nuvarande innehavares avgång med pension. Av dessa äro två placerade vid läroverk i Stockholm. Härtill torde komma ett mindre men oförutsebart antal tjänster, som bli lediga genom innehavarens avgång av andra orsaker än avsked med pension.

Överstyrelsen konstaterar därefter, att de för överflyttning till andra läroverk disponibla tjänsterna icke förslå långt för eliminerande av den stora disproportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare. Med hänsyn härtill och då några nya adjunktstjänster, varav behov uppstått genom ansvällningen av läroverken, icke erhållits sedan år 1939, utan behovet tillgodosetts genom överflyttning av tjänster, har överstyrelsen ansett sig ej längre kunna underlåta att påyrka inrättande av nya adjunktstjänster vid vissa läroverk, där relationstalet mellan de ordinarie och icke-ordinarie lärarna är särskilt ogynnsamt. De 11 adjunktstjänster, som skolöverstyrelsen med hänsyn härtill föreslagit, skulle inrättas vid samrealskolorna i Avesta, Borlänge, Gudmundrå, Karlskoga, Köping, Nässjö, Sala, Sandviken, Sunne, Vara och Åstorp. Vid alla dessa läroverk utgöra lärare över stat mer än tredjedelen av samtliga lärare vid skolan.

Skolöverstyrelsen har därefter till behandling upptagit frågan om *l e k t o r s r e p r e s e n t a t i o n e n* vid läroverken samt därvid anfört bland annat följande.

Det förhållandet har ofta påtalats, att ett oproportionerligt stort antal av gymnasiets lärotimmar vid somliga läroverk måste bestridas av andra lärare än lektorer eller lektorskompetenta. Om man fasthåller vid de beräkningar, som skedde i samband med 1927 års riksdagsbeslut och som beträffande lektorsrepresentationen bland annat inneburo, att läroverk, omfattande 6 å 7 gymnasieavdelningar, erhöle 6 lektorstjänster, så finnes till att börja med ingen anledning att nu överflytta någon lektor från något läroverk. Men däremot synes det rimligt, att en del läroverk få en förstärkt lektorsrepresentation.

I sitt underdåniga utlåtande den 27 maj 1935 angående 1927 års skolsakkunnigas utredning och förslag rörande praktisk lärokurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter uttalade sig skolöverstyrelsen för att med vissa undantag varje vid en provårsanstalt förekommande ämne borde representeras av ettämneslektorat. I detalj kunna ämneskombinationerna växla från fall till fall, bland annat med hänsyn till de växlingar, som ur ämnessynpunkt kunna inträda på rektorstjänsten. Men

i stort sett skulle överstyrelsen anse följande ämnen eller ämneskombinationer lämpliga, nämligen vid latinläroverk, dit sällan eller aldrig hänvisas lärarkandidater i ämnena matematik, fysik och kemi: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, latin och grekiska, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi, således 11 lektorstjänster; vid realläroverk: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik, kemi, således 11 lektorstjänster; vid läroverk med både latin- och realgymnasium: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, latin och grekiska, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik, kemi, således 12 lektorstjänster.

Under hänsynstagande till nu anförda synpunkter har överstyrelsen för varje högre allmänt läroverk beräknat antalet behövliga lektorstjänster. Sammanfattningsvis kan resultatet av utredningen, beträffande vars detaljer hänvisas till handlingarna i ärendet, angivas sålunda, att utöver förut föreslagna 8 nya lektorstjänster ytterligare 57 sådana tjänster skulle behöva inrättas. Av dessa anser sig emellertid överstyrelsen för nästa budgetår bära föreslå endast ett ofrånkomligt minimum, nämligen 8 lektorstjänster enligt följande tablå.

Läroverk	Beräknat antal gymnasieavdelningar 1945/46	Nuvarande antal lektorstjänster	Antal erforderliga lektorstjänster 1945/46	Föreslagna nya lektorstjänster	Anm.
Högre allmänna läroverket i Borås . . .	10	6	8	1	
» » » för flickor i Göteborg	10	6	8	1	
Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg	18	9	12	1	provårs-läroverk
Katedralskolan i Lund	15	9	12	1	»
Högre allmänna läroverket i Bromma .	16	8	12	1	»
» » » för flickor å Norrmalm i Stockholm	16	9	12	1	»
Högre allmänna läroverket i Umeå . .	14	8	12	1	»
» » » i Uppsala	19	10	12	1	»

Slutligen har överstyrelsen undersökt lärarbehovet vid de kommunala mellanskolor, som äro eller avses komma under förstatligande. Från och med innevarande budgetår skola 20 kommunala mellanskolor förstatligas och överstyrelsen räknar med att förstatligande av ytterligare 19 kommunala mellanskolor skall påbörjas under nästa budgetår. Under första året av förstatligandet inrättas vid varje skola en rektors- och en adjunktstjänst, vilken senare dock tills vidare ej skall uppehållas. Överstyrelsen räknar med att av de under förstatligande från och med budgetåret 1944/45 varande kommunala mellanskolorna de i Alvesta och

Solna böra tillföras vardera ytterligare två lärartjänster och övriga vardera en lärartjänst eller sammanlagt 22 nya lärartjänster, varav 10 adjunkts- och 12 ämneslärarinnetjänster. Dessa tjänster skulle besättas genom överflyttning av lärare från respektiva kommunala mellanskolor. Därtill skulle komma en rektorstjänst vid envar av de 19 kommunala mellanskolor, som avsåges komma under förstatligande från och med budgetåret 1945/46.

S a m m a n f a t t n i n g s v i s kan alltså skolöverstyrelsens förslag beträffande de ordinarie ämneslärartjänsterna angivas sålunda, att nästa budgetår följande tjänster skola uppehållas utöver dem, som skola uppehållas under innevarande budgetår, nämligen 19 rektorstjänster, $(8 + 1 + 8 =)$ 17 lektorstjänster, $(12 + 1 + 11 + 10 =)$ 34 adjunktstjänster och 12 ämneslärarinnetjänster.

Statskontoret har beträffande de föreslagna tjänsterna vid läroverk, som befinnas sig under upprättande eller omorganisation eller vilkas upprättande eller omorganisation nyligen fullbordats utan att deras behov av nya tjänster hittills blivit tillfullo tillgodosett, endast tillstyrkt lektorstjänsterna vid läroverken i Boden, Ludvika och Örnsköldsvik, varjämte ämbetsverket beträffande statens normalskola blott tillstyrkt besättandet av ännu en adjunktstjänst. Statskontoret har anfört:

Vid ett vart av högre allmänna läroverket i Motala samt högre allmänna läroverken för flickor å Södermalm i Stockholm och i Örebro begärde överstyrelsen i sina anslagsäskanden jämväl för innevarande budgetår en lektorstjänst. Chefen för ecklesiastikdepartementet ansåg sig dock av statsfinansiella skäl icke kunna förorda någon av dessa tjänster (se propositionen 207/1944, sid. 91), vilket också blev riksdagens beslut. Då dessa läroverk alltjämt skola hava oförändrad gymnasieorganisation, kan statskontoret för den skull icke nu tillstyrka, att dessa tjänster inrättas. Ej heller kan ämbetsverket finna tillräckliga skäl föreligga för ett bifall till förslaget om ett nytt lektorat vid läroverket i Hässleholm, som från och med innevarande budgetår är helt färdigbildat. Läroverket i Västervik undergår för närvarande visserligen en utvidgning. Enligt ämbetsverkets mening torde dock tillsvidare kunna anstå med inrättande av det där föreslagna lektoratet, då vid läroanstalten, som under läsåret 1945/46 skulle få 6 klassavdelningar å gymnasiet, redan finnas fem lektorstjänster, varav en nyinrättad i år. Den utvidgning, som gymnasierna i Boden, Örnsköldsvik och Ludvika undergår, synes däremot erfordra ökat antal kvalificerade lärarkrafter.

De av organisationskäl föreslagna adjunktsbefattningarna skulle inrättas, två vid samrealskolan i Ängby samt en vid ettvart av högre allmänna läroverken för gossar i Malmö och för flickor å Norrmalm i Stockholm samt läroverken i Boden, Haparanda, Hässleholm, Örnsköldsvik, Motala och Skellefteå och samrealskolorna i Ljusdal och Enskede. Då enligt skolöverstyrelsens beräkningar någon utvidgning av antalet klassavdelningar å realskolestadiet icke skulle komma till stånd vid någon av ovannämnda läroanstalter å Norrmalm i Stockholm, Boden, Haparanda, Örnsköldsvik, Motala, Malmö och Skellefteå, kan statskontoret emellertid icke finna någon ny tjänst vid

något av dessa läroverk motiverad av organisationskäl. Ej heller bör enligt ämbetsverkets mening tillkomsten av nya parallellavdelningar vid läroverket i Hässleholm och samrealskolan i Ljusdal medföra inrättande av nya ordinarie tjänster. Den snabba tillväxten av samrealskolorna i Enskede och Ångby synes däremot motivera ett ökat antal adjunktstjänster. Då upprättandet av dessa läroverk icke avser att utvidga skolorganisationen utan endast att avvägbringa en omfördelning inom Stockholm av redan tillgängliga utbildningslinjer, synas emellertid erforderliga tjänster i första hand böra överflyttas från de läroverk i Stockholm, vilkas organisation härigenom skäres ned. Hinder föreligger dock givetvis icke att jämväl härför disponera vid läroverk i landsorten tillgängliga tjänster.

Enligt den i framställningen gjorda översikten över statens normalskolas utveckling tillkomma nästa läsår två klassavdelningar, en å realskolestadiet och en å gymnasiet. Statskontoret kan icke finna detta utgöra tillräckligt skäl för att skolan redan från och med nästa läsår skulle få disponera ytterligare två ordinarie lärare. Ämbetsverket får för sin del föreslå, att endast ännu en ordinarie adjunktstjänst må tillsättas.

Beträffande frågan om förefintlig disproportion mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare vid vissa läroverk har statskontoret anfört:

I anledning härav vill statskontoret erinra, att ämbetsverket vid åtskilliga tillfällen framhållit, att enligt ämbetsverkets mening vid bestämmande av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare hänsyn borde tagas till det förhållandet, att ett stort antal av de icke-ordinarie lärarna innehade extra ordinarie anställning. Under framhållande härav förordade statskontoret i ett utlåtande den 10 oktober 1942, att överstyrelsen skulle verkställa en utredning rörande relationen mellan ordinarie, extra ordinarie och övriga icke-ordinarie lärare vid såväl samtliga läroverk som varje enskild läroanstalt. Någon sådan synes emellertid icke hava kommit till stånd. Innan en dylik översyn verkställts, kan statskontoret icke tillstyrka inrättande av några nya ordinarie tjänster på grund av nu åberopade skäl. Erinras må jämväl, att chefen för ecklesiastikdepartementet vid föredragning i statsrådet av petita för innevarande budgetår förklarade sig anse, att genom förflyttning av adjunktstjänster icke endast disproportionen mellan olika kategorier av lärare kunde motverkas utan även att behovet av ordinarie adjunkter vid läroverk under upprättande, omorganisation eller förstatligande under nuvarande förhållanden härigenom kunde åtminstone delvis fyllas. Han framhöll, att han ämnade föreslå ökning av antalet extra ordinarie adjunkter, vilken åtgärd tillsammans med det av överstyrelsen numera tillämpade systemet för tillsättning av dylika lärare borde starkt bidra till att giva läroverken en fastare personalorganisation. Nämda uttalande föranledde icke någon erinran av Kungl. Maj:t eller riksdagen.

Överstyrelsens förslag om inrättande av 8 nya lektorstjänster i syfte att åstadkomma en bättre lektorsrepresentation vid vissa läroverk har statskontoret uppenbarligen uppfattat endast som en annan sida av frågan om relationen mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare, varför ifrågavarande förslag icke särskilt berörts i ämbetsverkets utlåtande.

Övningslärare.

Skolöverstyrelsen har föreslagit inrättande av *dels* tre nya musiklärartjänster, nämligen vid högre allmänna läroverken i Eslöv och Haparanda samt högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm, *dels* två nya teckningslärartjänster vid samrealskolorna i Enskede och Ängby, *dels* ock en ny gymnastiklärartjänst vid sistnämnda skola. Överstyrelsen har anfört bland annat:

Behovet av nya ordinarie övningslärare är allt fortfarande synnerligen stort och kan endast till mycket ringa del täckas genom överflyttningar. I en skrivelse från Musiklärarnas riksförbund den 7 juli 1943 gjorde förbundet en framställning om att nya ordinarie övningslärartjänster i musik måtte inrättas vid högre allmänna läroverken i Eslöv och Haparanda, vilka jämte högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm äro de enda högre allmänna läroverk, som ännu icke erhållit ordinarie befattningar i musik.

Överstyrelsen anser denna förbundets framställning vara synnerligen behjärtansvärd och då överstyrelsen i annat sammanhang ämnar göra framställning om att undervisningsplanen i musik enligt 1933 års läroverksstadga må börja tillämpas, varigenom dessa läroverk erhålla ett större antal lärartimmar i musik, vill överstyrelsen föreslå, att från och med budgetåret 1945/46 dessa tre ordinarie musiklärartjänster inrättas.

Även i andra ämnen finnes ett synnerligen stort behov av ordinarie befattningar. Samrealskolan i Enskede i Stockholm kommer att budgetåret 1945/46 åtminstone behöva 22 lärartimmar i teckning och välskrivning. I gymnastik med lek och idrott blir behovet av lärartimmar 20.

Samrealskolan i Ängby i Stockholm kommer under budgetåret 1945/46 att ha 30 lärartimmar i teckning och välskrivning. I gymnastik med lek och idrott kommer behovet av lärartimmar att utgöra 40.

Vid dessa båda samrealskolor finnes sålunda behov av vardera en ordinarie lärartjänst i teckning och välskrivning samt en ordinarie lärartjänst i gymnastik med lek och idrott. Då emellertid vid samrealskolan i Enskede gymnastiklokalfrågan troligen icke kan bli tillfredsställande ordnad före budgetåret 1945/46 finner sig skolöverstyrelsen för närvarande icke böra föreslå inrättande av ordinarie lärartjänst i gymnastik med lek och idrott vid nämnda skola.

Statskontoret har avstyrkt förslaget om nya övningslärartjänster, när frågan om övningslärarnas avlönings- och anställningsförhållanden för närvarande vore föremål för utredning av 1941 års lärarlönesakkunniga. Innan nämnda utredning fullbordats och statsmakterna tagit ställning därtill, syntes enligt statskontorets mening några nya ordinarie tjänster ej böra inrättas.

Vaktmästarpersonalen.

Skolöverstyrelsen har upprepat sin framställning från de båda föregående åren om förändring av den extra ordinarie vaktmästartjänsten vid vart och ett av högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg (Eo 6), högre

allmänna läroverket i Uddevalla (Eo 5) och östra realskolan i Göteborg (Eo 6) till ordinarie i lönegraden A 6. Vidare föreslår överstyrelsen, att vaktmästartjänsterna i lönegraden A 6 vid högre allmänna läroverken i Boden och Hässleholm ombildas till vaktmästartjänster i lönegraden A 7, ävensom att en ny vaktmästartjänst i lönegraden A 7 inrättas vid högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm. Det syntes överstyrelsen lämpligast för arbetets rätta bedrivande, att vid läroverk av ungefär samma storlek och därför med i stort sett samma arbetsåligganden för vaktmästarpersonalen denna erhöle likartade anställningsvillkor.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en framställning från vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Hässleholm *H. Forsbring*, vari denne — med förmälan att han i och med att läroverket från och med den 1 juli 1944 helt förstatligats gått miste om ett årligt arvode av 500 kronor, som han dessförinnan åtnjutit av kommunen — anhållit att bliva uppflyttad i lönegraden A 8 löneklass 12.

I utlåtande över framställningen har *skolöverstyrelsen* — under hänvisning till sitt förslag om uppflyttning av vaktmästartjänsten i lönegraden A 6 vid ifrågavarande läroverk till lönegraden A 7, till vilken tjänst *Forsbring* vore innehavare — förklarat sig icke kunna föreslå någon annan åtgärd än den av överstyrelsen sålunda ifrågasatta.

Statskontoret har icke heller i år kunnat finna skäl tillstyrka överförandet av de extra ordinarie vaktmästartjänsterna vid högre allmänna läroverken i Majorna i Göteborg och i Uddevalla samt östra realskolan i Göteborg å ordinarie stat. Däremot har ämbetsverket ej funnit anledning till erinran beträffande överstyrelsens förslag i övrigt.

Civildförvaltningens personalförbund har i särskild framställning anhållit, att Kungl. Maj:t måtte upptaga frågan om proportionen mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie vaktmästarbefattningar vid det statliga undervisningsväsendet ävensom frågan om lönegradsplaceringen av vaktmästarpersonalen till förnyad prövning.

Anslagsberäkningen.

Beträffande denna inhämtas av skolöverstyrelsens framställningar bland annat följande.

Kostnaderna för de nu befintliga ordinarie tjänsterna beräknar överstyrelsen med utgångspunkt från nu gällande bestämmelser på följande sätt:

nettolön enligt löneplan	kronor	21 010 000
kallortstillägg	»	41 000
vikariatsersättningar	»	47 000

Summa kronor 21 098 000.

För budgetåret 1945/46 tillkomma enligt överstyrelsens beräkning följande minskning (—) respektive ökning (+) av utgifterna i avrundade tal:

1. Kostnadsminskning på grund av övergångsbestämmelserna i det nya tjänstepensionsreglementet	kronor	— 7 000
2. Automatisk ökning av kostnaderna för undervisning i övningsämnen genom ordinarie lärare	»	+ 248 000
3. Inrättande av 19 rektors-, 16 lektors-, 33 adjunkt-, 12 ämneslärarinne-, 3 musiklärar-, 2 teckningslärar-, 1 gymnastiklärar- och 3 vaktmästartjänster i lönegraden A 6, en vaktmästartjänst i lönegraden A 7 samt uppflyttning av 2 vaktmästartjänster från lönegraden A 6 till lönegraden A 7, ävensom besättande av 1 vakant lektors- och 1 vakant adjunktstjänst	»	+ 708 000
Summa ökning kronor		949 000.

Ifrågavarande anslagspost skulle alltså enligt skolöverstyrelsens beräkningar bära uppföras med (21 098 000 + 949 000 =) 22 047 000 kronor. Härtill kommer dock den utgiftsökning, som uppkommer vid bifall till förslaget om inrättande av statligt gymnasium i Sollefteå.

Departementschefen.

Vid det föreslagna gymnasiet i Sollefteå bör inrättas en ny rektorstjänst i lönegraden E 11 i stället för den nuvarande i lönegraden E 8. Vidare bära vid de kommunala mellanskolor, vilkas förstатligande är avsett att påbörjas nästa budgetår, inrättas rektorstjänster med lönegradsplacering enligt av 1944 års riksdag fastställda principer.

Det nya gymnasiet i Sollefteå liksom även högre allmänna läroverken i Ludvika och Örnsköldsvik bära förses med var sin lektorstjänst. Det synes nämligen ofrånkomligt att med nya tjänster tillgodose sådana läroverk, som befinna sig under upprättande eller omorganisation. Enahanda skäl tala för de övriga av skolöverstyrelsen föreslagna lektorstjänsterna vid högre allmänna läroverken i Boden, Hässleholm, Motala och Västerвик, högre allmänna läroverken för flickor å Södermalm i Stockholm och i Örebro samt ytterligare en lektorstjänst vid statens normalskola i Stockholm, den sistnämnda dock ej nyinrättad utan ingående i de 7 lektorstjänster, som redan finnas upptagna å personalförteckningen för läroverket, ehuru tills vidare endast 2 av dem må upprätthållas. Av statsfinansiella skäl nödgas jag dock begränsa mig till att förorda inrättande av en lektorsbefattning vid vartdera av högre allmänna läroverken i Boden, Hässleholm och Motala samt tillsättande av ytterligare en sådan befattning vid statens normalskola. Vid sistnämnda läroverk skulle således enligt detta förslag under nästa budgetår 4 lektorstjänster ej få uppehållas. Överstyrelsen har vidare i syfte att ernå en bättre lektorsrepresentation vid vissa

läroverk föreslagit inrättande av ytterligare 8 nya lektorstjänster. Av dessa skulle 6 tillfalla provårsläroverk. Med hänsyn till den viktiga uppgift dessa läroanstalter ha att fylla i fråga om lärarutbildningen anser jag i likhet med skolöverstyrelsen starka skäl tala för att de utrustas med ett relativt sett något större antal lektorsbefattningar än övriga läroverk. Jag tillstyrker alltså, att vid ett vart av högre allmänna läroverken i Lund, Bromma i Stockholm, Umeå och Uppsala, Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg samt högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm i Stockholm inrättas ytterligare en lektorstjänst. Däremot kan jag icke för närvarande biträda förslaget om nya lektorstjänster vid högre allmänna läroverket i Borås och högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg.

Möjligheterna att fylla behovet av ordinarie tjänster vid ett läroverk genom förflyttning av tjänster från andra läroverk äro ringa i fråga om lektoraten. I fråga om adjunktstjänster äro förutsättningarna här för gynnsammare. Dock synas förefintliga möjligheter icke förslå att både täcka behovet av lärare vid läroverk, vilka äro eller nyligen varit under upprättande eller omorganisation, och motverka förefintlig disproportion mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare. Den utredning överstyrelsen förebragt i denna fråga ådagalägger fastmera, att ett utnyttjande av förefintliga förflyttningsmöjligheter icke mer än till en del kan råda botens på sistnämnda förhållande. Under sådana omständigheter och då den restriktiva politik beträffande inrättande av nya lärartjänster, som krigsåren framtvungit, i längden icke kan upprätthållas, anser jag mig böra biträda överstyrelsens förslag beträffande inrättandet av nya adjunktstjänster. Sålunda räknar jag med att 2 adjunktstjänster böra inrättas vid samrealskolan i Ängby samt en adjunktstjänst vid ett vart av högre allmänna läroverken i Boden, Haparanda, Hässleholm, Motala, Skellefteå, Örnsköldsvik, högre allmänna läroverken för gossar i Malmö och för flickor å Norrmalm i Stockholm samt envar av samrealskolorna i Enskede, Ljusdal, Avesta, Borlänge, Gudmundrå, Karlskoga, Köping, Nässjö, Sala, Sandviken, Sunne, Vara och Åstorp. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om den definitiva placeringen av de nyinrättade adjunktstjänsterna, varvid vissa jämkningar måhända kunna befinnas påkallade. Utöver inrättandet av de nu nämnda befattningarna bör den återstående av de vakanssatta adjunktstjänsterna vid statens normalskola återbesättas. I enlighet med tillämpade principer torde vidare en ordinarie adjunktstjänst böra inrättas vid var och en av de kommunala mellanskolor, som beräknas komma under förstatligande från och med nästa budgetår. Dessa tjänster böra avses för rektorerna vid de nya samrealskolorna men tills vidare icke återbesättas. Då ännu ej förslag föreligger beträffande vilka kommunala mellanskolor som skola börja förstatligas nästa budgetår, torde dessa adjunktstjänster liksom de nyss föreslagna rektorstjänsterna vid ifrågakörande skolor tills vidare ej böra uppföras å personalförteckningen. Emot överstyrelsens förslag att vid de kommunala mellanskolor, som redan äro under

förstatligande, inrätta ytterligare, vid samrealskolorna i Alvesta och Solna vardera 2 och vid envar av de övriga en ämneslärtjänst synes icke vara något att erinra. Vid dessa skolor komma nämligen från och med nästa budgetår två klassavdelningar att vara förstatligade. Sålunda torde vid samrealskolan i Alvesta ytterligare 2 adjunktstjänster böra inrättas, vid envar av samrealskolorna i Kinna, Kungsbacka, Lycksele, Nybro, Strömsnäsbruk, Vellinge och Älmhult en adjunktstjänst, vid samrealskolan i Solna en adjunks- och en ämneslärarinnetjänst samt vid envar av samrealskolorna i Arvidsjaur, Bengtsfors, Bräcke, Hyltebruk, Lindesberg, Molkom, Skänninge, Svalöv, Sveg, Torsås och Valdemarsvik en ämneslärarinnetjänst. Tjänsterna torde böra besättas genom överflyttning från respektive kommunala mellanskolor. Därest någon av adjunktstjänsterna skulle bli besatt med icke-adjunktskompetent lärare, torde denne i överensstämmelse med hittills tillämpad praxis — jämför riksdagens skrivelse 1937: 469, sid. 21 — böra placeras i 22 lönegraden.

Med hänsyn till det ådagalagda behovet av nya ordinarie ö v n i n g s l ä r a r t j ä n s t e r biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av dels en musiklärartjänst vid ett vart av högre allmänna läroverken i Eslöv och Haparanda samt högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm, vilka för närvarande äro de enda fullständiga högre allmänna läroverk, som sakna dylik tjänst, dels en teckningslärartjänst vid vardera av de nya samrealskolorna i Enskede och Ängby och dels en gymnastiklärartjänst vid sistnämnda samrealskola.

Överstyrelsens ånyo framlagda förslag om förändring av de extra ordinarie v a k t m ä s t a r t j ä n s t e r n a vid högre allmänna läroverken i Majorna i Göteborg och i Uddevalla samt vid östra realskolan i Göteborg till ordinarie tjänster i lönegraden A 6 anser jag icke längre kunna avvisas, utan tillstyrker bifall till detsamma. Likaledes biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av en ny vaktmästartjänst i lönegraden A 7 vid högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm ävensom ombildning av vaktmästartjänsterna i lönegraden A 6 vid högre allmänna läroverken i Boden och Hässleholm till tjänster i lönegraden A 7. Vaktmästaren H. Forsbrings framställning kan jag sålunda icke tillstyrka.

I p e r s o n a l f ö r t e c k n i n g e n för de allmänna läroverken böra de föreslagna ändringarna med förut angivet undantag införas. Därjämte böra å denna uppföras de av 1944 års riksdag i princip beslutade rektors- och adjunktstjänsterna vid de kommunala mellanskolor, som redan innevarande år börjat förstatligas. Liksom för närvarande torde Kungl. Maj:tt böra äga att under nästa budgetår, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunks- eller ämneslärarinnebefattning. Med hänsyn till inträffade förändringar torde antalet adjunkter å övergångsstat, nu 39, böra minskas till 33. På sätt jag i det följande föreslår, bör vidare antalet extra ordinarie adjunkter ökas till 270.

Anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän, nu upptagen till 20 990 000 kronor, har av skolöverstyrelsen för nästa budgetår beräknats till 22 047 000 kronor. Mot överstyrelsens beräkningar finner jag icke annan anledning till erinran än att det enligt dessa beräkningar erforderliga beloppet bör minskas med dels i runt tal 45 000 kronor med hänsyn till att jag icke tillstyrkt inrättande av samtliga av överstyrelsen föreslagna ordinarie befattningar, dels ock 90 000 kronor med hänsyn till att jag i det följande icke kommer att biträda överstyrelsens förslag om genomförande av 1933 års tim- och undervisningsplaner i musik. Å andra sidan bör anslagsposten höjas med det belopp, som betingas av det föreslagna inrättandet av statligt gymnasium i Sollefteå och som torde kunna beräknas till i runt tal 14 000 kronor. Förevarande anslagspost torde alltså för nästa budgetår böra uppföras med (22 047 000 — 45 000 — 90 000 + 14 000 =) 21 926 000 kronor.

c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

*Arvoden åt kvinnliga sakkunniga. Arvoden åt tillsynslärare.
Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor.*

Dessa delposter äro nu uppförda med respektive 450 kronor, 8 450 kronor och 1 200 kronor.

Skolöverstyrelsen har icke föreslagit annan ändring beträffande dessa poster än att posten till arvoden åt tillsynslärare med hänsyn till det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor bör höjas med i runt tal 1 000 kronor till 9 450 kronor.

Arvoden åt skolläkare m. m.

Denna delpost är för närvarande uppförd med förslagsvis 231 500 kronor, varav 174 000 kronor för arvoden åt skolläkare och 57 500 kronor för arvoden åt deltidsanställda skolsköterskor. Till de heltidsanställda sköterskorna utgår lön enligt lönegraden Ex 7. Genom beslut den 15 juli 1944 har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser rörande arvoden åt läkare och sköterskor vid de allmänna läroverken (statsliggaren sid. 553 f.). Med hänsyn till ökat lärjungeantal och fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor beräknar *skolöverstyrelsen* anslagsbehovet för nästa budgetår till 248 000 kronor, varav 185 000 kronor skulle belöpa på arvoden åt skolläkare och 63 000 kronor på arvoden åt deltidsanställda skolsköterskor.

Arvoden åt bibliotekarier.

Delposten är för närvarande uppförd med 93 200 kronor. *Skolöverstyrelsen* har hemställt om höjning av posten med 3 500 kronor med hänsyn till det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor.

Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna.

Denna delpost är för innevarande budgetår uppförd med 123 000 kronor och disponeras av skolöverstyrelsen enligt å sid. 554 i statsliggaren angivna grunder. *Skolöverstyrelsen* har hemställt om en anslagshöjning med 6 000 kronor på grund av den ökade lärjungetillströmningen och det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor.

Särskilda arvoden vid provårsläroverk.

Denna delpost är för närvarande uppförd med 172 500 kronor. *Skolöverstyrelsen*, som icke för närvarande ansett sig böra föreslå någon ändring beträffande provårskursernas antal och förläggning, har uppskattat anslagsbehovet för nästa budgetår till 173 600 kronor. Ökningen beror i huvudsak på att ett anslagsbelopp av 1 000 kronor till ersättningar för föreläsningar och övningar, vilket tidigare varit uppfört på folkskoleseminariernas avlöningsstat, av praktiska skäl ansetts böra överföras till nu ifrågavarande delpost.

Särskilda arvoden vid statens aftonskola.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att denna post, som för innevarande budgetår är uppförd med 5 800 kronor, måtte för nästa budgetår upptagas till 5 600 kronor. Sänkningen beror enligt vad överstyrelsen anfört på det minskade antalet kombinationer av tillvalsämnen å det differentierade gymnasiet.

Arvode åt biträdande föreståndarinna. Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att dessa delposter uppföras med oförändrade belopp, 1 200 kronor respektive 11 500 kronor.

Departementschefen.

Jag biträder skolöverstyrelsens förslag i fråga om arvoden till *kvinnliga sakkunniga*, 450 kronor, arvoden åt *tillsynslärare*, 9 450 kronor, samt personliga tilläggsarvoden till *första lärarinnor*, 1 200 kronor.

Posten till arvoden åt *skolläkare m. m.* torde i enlighet med skolöverstyrelsens förslag böra höjas med 16 500 kronor till 248 000 kronor.

Posterna till arvoden åt *bibliotekarier* och till arvoden åt *biträden på rektorsexpeditionerna* torde på av skolöverstyrelsen anförda skäl böra uppräknas med 3 500 kronor respektive 6 000 kronor, varjämte beträffande den förstnämnda posten det nya gymnasiet i Sollefteå medför en ytterligare höjning av 200 kronor. Ifrågavarande delposter torde alltså böra upptagas till 96 900 kronor respektive 129 000 kronor.

I övrigt torde icke det föreslagna Sollefteå-gymnasiet inverka på överstyrelsens beräkning av de olika arvodesposterna.

Beträffande delposten till *särskilda arvoden vid provårsläroverk* vill jag erinra, att jag redan tidigare i årets åttonde huvudtitel, punkt 151, biträtt överstyrelsens förslag om överflyttning av ett å folkskoleseminariernas avlöningsstat under delposten till särskilda arvoden vid provårsseminarier upptaget belopp av 1 000 kronor till ersättningar för föreläsningar och övningar till motsvarande delpost vid de allmänna läroverken. Då någon ytterligare höjning av förestående delpost icke torde vara erforderlig, bör densamma uppföras med $(172\ 500 + 1\ 000 =) 173\ 500$ kronor.

Delposten till särskilda arvoden vid *statens aftonskola* synes i enlighet med skolöverstyrelsens förslag böra uppföras med 5 600 kronor, vilket innebär en minskning med 200 kronor.

Jag biträder slutligen överstyrelsens förslag om oförändrade belopp, 1 200 kronor respektive 11 500 kronor, beträffande delposterna till *arvode åt biträdande föreståndarinna* och till *personlig lönefyllnad åt vissa rektorer*.

Nu förevarande anslagspost bör sålunda vid bifall till vad jag i det föregående förordat uppföras med $(450 + 9\ 450 + 1\ 200 + 248\ 000 + 96\ 900 + 129\ 000 + 173\ 500 + 5\ 600 + 1\ 200 + 11\ 500 =) 676\ 800$ kronor.

d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Denna anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med förslagsvis 5 840 000 kronor.

Ämneslärare.

Såsom av sid. 25 och 28 framgår beräknar *skolöverstyrelsen* antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken under läsåret 1945/46 under förutsättning att alltjämt inga spärråtgärder vidtagas till 2 329, vilket innebär en ökning med 135. Härvid har hänsyn tagits dels till sådana organisatoriska förändringar, som sammanhånga med förstatligandet av kommunala mellanskolor, dels till förslaget om återupprättande av den 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. Höjningen av antalet klassavdelningar beräknas motsvara en ökning med 159 av antalet erforderliga ämneslärare. Av dessa beräknas 27 motsvara den undervisning, som fullgöres av rektorerna vid de under förstatligande varande kommunala mellanskolorna. Detta antal bör sålunda frånräknas. Då överstyrelsen förut föreslagit inrättande av 16 nya lektors-, 33 nya adjunkts- och 12 nya ämneslärarinnebefattningar samt tillsättande av 1 vakant lektors- och 1 vakant adjunktstjänst vid statens normalskola, skulle antalet icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring, för närvarande 522, behöva ökas med $(159 - 27 - 17 - 34 - 12 =) 69$ lärare till 591. Vid bifall till mitt förslag om sänkning av deltagarminimum för undervisning i grekiska (sid. 33) tillkommer ett behov av ytterligare 2 lärare över stat samt 12 timlärartimmar. Härtill kommer ett visst antal vikarier. Överstyrelsen uppskattar

det erforderliga antalet vikarier till 230, d. v. s. samma antal, som faktiskt förefanns den 20 mars 1944. Kostnaderna för icke-ordinarie ämneslärare beräknar överstyrelsen sålunda:

Grundavlönningar åt icke-ordinarie lärare	kronor	5 042 300
Avlöningsförhöjningar till lärare i högre löneklass	»	153 000
Kallortstillägg	»	15 000
Ersättning åt läraren i ryska vid nya elementarskolan ..	»	8 208
Ersättningar åt extra lärare och timlärare för efter vårterminens slut förrättade provningar	»	500
Ersättningar för föreläsningar i sexuella frågor	»	4 200
		<hr/>
	Summa kronor	5 223 208.

Beloppet föreslås avrundat till 5 223 000 kronor.

Sveriges yngre läroverkslärares förening har anhållit, att samtliga adjunktskompetenta extralärare med full tjänstgöring måtte antagas såsom extra ordinarie adjunkter vid de allmänna läroverken. Styrelsen framhåller, att de icke-ordinarie lärarnas ställning i befodringshänseende under senare år väsentligt försämrats. Antalet extra lärare uppgick år 1941 till 24 procent av hela antalet ämneslärare eller samma procenttal, som förefanns år 1935 och som då föranledde riksdagen att till avhjälpande av det s. k. extraläreländet nedbringa antalet till omkring 10 procent. Styrelsen påpekar vidare, att för närvarande omkring 60 procent av de provårsutbildade extra adjunkterna uppnått en sådan ålder, att de antingen redan gått eller komma att gå miste om möjligheten att erhålla full ålderspension.

Skolöverstyrelsen anförde förra året i anledning av en liknande framställning från centralstyrelsen för Sveriges extraläreförening följande.

Ett genomförande av centralstyrelsens förslag skulle medföra avsevärda organisatoriska svårigheter. Läroverkens organisation och arbetsätt nödvändiggöra årligen omfattande omplaceringar av icke-ordinarie lärare. Extra ordinarie lärare äro i dylika fall, i motsats till extra lärare, berättigade till flyttningersättning. Ökning av antalet extra ordinarie lärare skulle därför medföra starkt ökade kostnader för flyttningersättningar, i all synnerhet som antalet provårsutbildade lärare stiger. Överstyrelsen har sökt tillämpa systemet med extra ordinarie adjunkter så, att större kontinuitet uppnås i undervisningen, men detta syfte skulle förfelas, om centralstyrelsens förslag genomfördes.

Det allvarligaste hindret för biträdande av framställningen äro dock de uppkommande kostnadsökningarna, vilka överstyrelsen beräknar till ett belopp av omkring 100 000 kronor årligen.

Däremot har överstyrelsen intet att erinra mot en begränsad successiv ökning av antalet extra ordinarie adjunkter, i mån som totalantalet icke-ordinarie lärare växer. De av centralstyrelsen påpekade svårigheterna för de obefordrade lärarna äro otvivelaktigt av den art, att de icke böra lämnas obeaktade.

I beloppet grundavlöningar åt icke-ordinarie lärare ingår ett belopp av 131 300 kronor till avlöningar till lärare i praktiska läroämnen vid inbyggda praktiska realskollinjer.

Överstyrelsen anför härom:

Hela antalet i allmänna läroverk inbyggda praktiska realskollinjer uppgår för närvarande till 29, nämligen 26 handelslinjer, 2 tekniska linjer och 1 huslig linje. Samtliga dessa linjer äro med läsåret 1945/46 fullt utbyggda. Sannolikt kommer under loppet av nästkommande år ytterligare en eller annan linje av detta slag att upprättas med sin första årsklass. Överstyrelsen beräknar för sin del, att läroverksorganisationen under nästa år kommer att tillföras 2 nya handelslinjer.

Ersättning åt lärare i praktiska läroämnen utgår för närvarande enligt kungörelsen 787/1942. Lärarna indelas alltefter undervisningsämnena i tre grupper. Överstyrelsen kan i viss utsträckning tillerkänna lärare i praktiska läroämnen lönetillägg uppgående till högst 55 kronor per veckotimme.

För budgetåren 1943/44 och 1944/45 har medgivits, att vid inbyggda praktiska realskollinjer vid de allmänna läroverken få förekomma 10 extra adjunktstjänster i praktiska läroämnen.

Läroverkens handelslärares förening har i en till överstyrelsen ingiven framställning anhållit, dels att samtliga handelslärare med full tjänstgöring och viss kompetens måtte oavsett tidigare lärartjänst förordnas som extra adjunkter från och med läsåret 1944/45, dels att löneförmånerna för handelslärare, som icke kunna få full tjänstgöring, måtte förbättras, dels slutligen att frågan om inrättande av extra ordinarie adjunkturen för handelslärare måtte upptagas till prövning snarast möjligt. Föreningen framhåller, att handelslärares anställning och avlöningsförhållanden alltjämt i många avseenden äro otillfredsställande, även om de något förbättrats efter tillkomsten av de 10 extra adjunktstjänsterna i ifrågavarande läroämnen. Ett flertal av lärarna kunna fortfarande icke påräkna annan anställning än som timlärare, vilket bland annat innebär, att de vid sjukledighet gå miste om hela lönen och att de under inkallelse till militär tjänstgöring icke erhålla B-avdrag utan — under vissa förutsättningar — på sin höjd halva lönen. Varken som timlärare eller som extra adjunkter ha de rätt att räkna tjänstår för pension. Ett viktigt motiv för en förbättring av dessa lärares löne- och anställningsförhållanden är, framhåller föreningen, att en sådan förbättring skulle utöva en gynnsam återverkan på rekryteringen av den lärarkår det här gäller.

Vad beträffar föreningens första önskemål, att samtliga handelslärare med full tjänstgöring och med viss kompetens skulle från och med läsåret 1944/45 förordnas till extra adjunkter, låter detta sig icke realiseras, enär innevarande läsår endast 10 extra adjunktstjänster i praktiska läroämnen stå till förfogande. Icke heller önskemålet om förbättring av löneförmånerna för handelslärare, som icke kunna få full tjänstgöring, torde nu kunna förverkligas. Bestämmelserna angående ersättning åt timlärare i praktiska läroämnen liksom åt övriga timlärare ha utfärdats så sent som i september 1942 med giltighet från och med höstterminen 1942. Det förefaller knappast möjligt att redan två år efter det att riksdagen fattat beslut angående timlärararvodena upptaga frågan om omreglering av ersättningen åt en viss grupp av timlärare till förnyad prövning.

Vad slutligen beträffar frågan om inrättande av extra ordinarie adjunkturen för handelslärare, så sammanhänger denna intimt med det av överstyrelsen den 8 november 1940 för Kungl. Maj:t framlagda förslaget om införande i läroverksstadgan av bestämmelser om praktiska linjer och praktisk real-examen. Såsom kompetenskrav för innehavare av adjunktstjänst, i vilken praktiskt läroämne ingår, har överstyrelsen i berörda framställning bland annat föreslagit, att läraren icke blott skall ha styrkt sig äga nödig pedagogisk erfarenhet och erforderliga kunskaper i tjänstens ämnen utan dessutom skall ha blivit av Kungl. Maj:t, efter överstyrelsens hörande, förklarad behörig till adjunktstjänst i de ifrågakommande ämnena. Någon automatiskt inträdande behörighet har alltså icke förutsatts för ordinarie anställning, varför sådan icke heller torde böra komma i fråga för extra ordinarie eller extra befattning. Behörighetsförklaring skall förvärfvas efter prövning i varje individuellt fall. Denna princip har överstyrelsen vid ett tillfälle redan tillämpat, nämligen då överstyrelsen genom särskilda beslut den 22 november 1943 förklarar 10 lärare i praktiska läroämnena behöriga till extra adjunktur i dessa ämnen. — Av nämnda 10 lärare ha hälften en tjänstgöringstid av 10 terminer eller mera. En filosofie magister med provår och genomsnittlig meritering i övrigt brukar, om han icke begränsar sig till de allra mest eftersökta läroverksorterna, ha rätt goda utsikter att bli extra ordinarie adjunkt, när han tjänstgjort ett tiotal terminer. Det vore därför i och för sig icke obefogat, att även lärarna i praktiska läroämnena finge samma förmån under eljest likartade betingelser. I avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut i fråga om kompetensfordringarna för adjunktstjänst i praktiska läroämnena, enbart eller i förening med teoretiska läroämnena, anser sig överstyrelsen dock icke för närvarande kunna föreslå inrättandet av extra ordinarie adjunktstjänster i dylika ämnen.

Däremot är överstyrelsen beredd att tillstyrka en ökning av antalet med praktiska läroämnena förenade extra adjunktstjänster. En sådan ökning är påkallad ej minst med hänsyn till att rekryteringen av lärarna i praktiska läroämnena eljest kan löpa risk att utfalla mindre tillfredsställande. Tills vidare vill överstyrelsen föreslå, att antalet extra adjunktstjänster i praktiska läroämnena från och med instundande budgetår höjes från 10, som ovan föreslagits, till 15. Att döma av förhållandena innevarande termin torde det icke möta någon svårighet att finna kompetenta sökande till detta antal tjänster. Överstyrelsen räknar således för instundande budgetår med 15 extra adjunktstjänster i praktiska läroämnena vid de inbyggda praktiska realskollinjerna.

Statskontoret har med hänsyn till betydelsen av den praktiska utbildningen vid läroverken förklarar sig icke ha något att erinra mot överstyrelsens förslag om ökning av antalet extra adjunktstjänster i praktiska läroämnena.

Tecknings-, musik- och gymnastiklärare.

Skolöverstyrelsen har beräknat medelsbehovet till i runt tal 987 000 kronor, avseende undervisning i teckning och välskrivning 4 702 veckotimmar, varav 65 veckotimmar frivillig teckning, i musik 3 014 veckotimmar samt i gymnastik med lek och idrott 4 710 veckotimmar, varav 150 veckotimmar hållningsrättande gymnastik. Den ökning av timtalen, som överstyrelsen sålunda föreslår, beror, förutom på den motsedda ökningen av antalet klassavdelningar, på vissa andra omständigheter, varom överstyrelsen närmare anfört följande.

T e c k n i n g o c h v ä l s k r i v n i n g. Antalet undervisningstimmar för den frivilliga teckningen, för närvarande 53, har sedan länge visat sig otillräckligt. Överstyrelsen, som erinrar om att den frivilliga teckningen tidigare — före 1933 — varit företrädd vid de allmänna läroverken med inemot 200 veckotimmar, samtidigt som den ordinarie teckningsundervisningen intog en rymligare plats på läroverkens schema än nu, vill tills vidare begränsa sig till att föreslå, att antalet höjes så mycket, att åtminstone varje högre allmänt läroverk kan erhålla 1 veckotimme för detta ändamål. Nämnda höjning omfattar endast 12 veckotimmar.

M u s i k. Ämnet musik är ett av de ämnen, för vilka de av Kungl. Maj:t den 17 mars 1933 utfärdade tim- och undervisningsplanerna på grund av övergångsbestämmelser ännu icke trätt i kraft. Formellt sett gälla fortfarande undervisningsplanerna av den 19 augusti 1895. I underdånig skrivelse den 19 november 1928 framlade överstyrelsen utredning angående kostnaderna för genomförande av den till nådiga kungörelsen den 29 juni 1928 fogade undervisningsplanen, från vilken 1933 års undervisningsplan föga avviker. Överstyrelsen fann sig därvid med hänsyn till kostnaderna icke böra förorda ett omedelbart genomförande av undervisningsplanen utan tänkte sig, att musikundervisningen vid de allmänna läroverken borde gradvis avpassas efter undervisningsplanen, så att denna i sin helhet skulle kunna träda i kraft vid den tidpunkt, då den av 1927 års riksdag beslutade läroverksorganisationen vore fullt genomförd. Riksdagen beviljade också under vart och ett av åren 1929, 1930 och 1931 nödiga anslag för den föreslagna successiva omorganisationen av musikundervisningen. Men på grund av den därefter under en följd av år rådande ekonomiska depressionen måste den fortsatta utbyggnaden av musikundervisningen anstå. De av riksdagen beviljade anslagen ökades visserligen, men icke i vidare mån än som påkallades av den automatiska ökningen av antalet klassavdelningar.

År 1936 upptog överstyrelsen i samband med beräkningen av anslagsbehovet för budgetåret 1937/38 åter frågan om fullföljande av den avbrutna omorganisationen. Departementschefen fann sig emellertid av finansiella skäl icke kunna biträda förslaget. Även 1937 och 1938 upprepade överstyrelsen sitt förslag, dock alltjämt utan framgång. Året därpå, då stormaktskriget redan utbrutit, avstod överstyrelsen från att förnya försöket.

Överstyrelsen anser det knappast försvarligt, att avgörandet av denna fråga ytterligare uppskjutes. Det är ingen överdrift, att ungdomens musikkultur i vår tid på mångahanda sätt löper fara att förflackas. Överstyrelsen finner det nödvändigt, att skolan så effektivt som möjligt ingriper mot den smakförsämring, som på många håll bevisligen hotar att gripa omkring sig. Det är skolans plikt att här ge ledning och hållpunkter. Ännu viktigare är det, att de elever, som ha de nödvändiga förutsättningarna härför, lära sig att sjunga, att aktivt utöva musik. Dessa lärjungar äro många fler, än vad man i allmänhet föreställer sig.

Givetvis var det överstyrelsens bestämda uppfattning av musikundervisningens betydelse, för den enskilde och för hela vårt folk, som gjorde, att överstyrelsen, såsom nyss nämnts, under tre år i följd i slutet av 1930-talet framställde önskemålet om genomförande av 1933 års undervisningsplan för ämnet. Då överstyrelsen nu upprepar sitt förslag, är utgångspunkten alltjämt densamma. Skola musiklärarna på ett mera verksamt sätt än hittills kunna bidra till att odla sina elevers sinne för musik, lära dem röstbehandling, utbilda deras gehör och sångteknik, inöva värdefulla sånger o. s. v., så är det

ofrånkomligt att ge musikundervisningen mera tid, än vad den nu förfogar över. Den undervisningstid, musiken skulle erhålla, därest 1933 års undervisningsplan tillämpades, är i grund och botten även den för knapp och skulle, icke minst i fråga om den för körsång och instrumentalmusik anslagna tiden, väl behöva en ökning. Men överstyrelsen anser, att redan en tillämpning av 1933 års undervisningsplan skulle innebära en avsevärd förbättring för ämnet, och vill fördenskull icke framställa längre gående önskemål.

Överstyrelsen vill i detta sammanhang även framhålla vikten av att 1933 års undervisningsplan för musik någon tid blir prövad, innan 1940 års skolutredning skall taga standpunkt till musikundervisningens ställning vid våra läroverk.

Då man i detalj har att avgöra, hur många timmar musikundervisningen skall omfatta, därest 1933 års tim- och undervisningsplaner skola tillämpas, stöter man på vissa svårigheter. I anmärkning till timplanerna lämnas vissa anvisningar för lärjungarnas fördelning i undervisningsavdelningar, men dessa anvisningar äro icke alltid fullt uttömmande. I fråga om antalet undervisningstimmar i klasserna 1⁵, 1⁴, 5⁵, 4⁴ och ring I⁴ liksom i fråga om antalet undervisningstimmar i körsång råder visserligen ingen tvekan. Men beträffande timantalet för stämövning och teoretisk undervisning föreligga bestämmelser endast för minimiantalet sådana undervisningstimmar, växlande för läroverk av olika slag och storleksordning, och i fråga om de för undervisning i instrumentalmusik anslagna timmarna saknas regler helt och hållet. I sistnämnda hänseende beräknar överstyrelsen 1 undervisningstimme för varje påbörjat femtiotal lärjungar. Vad undervisningen i stämsång och musikteori beträffar, beräknar överstyrelsen för ifrågavarande undervisning det för varje särskild skoltyp gällande lägsta antalet timmar.

Ett genomförande av 1933 års undervisningsplan för musik i den ovan skisserade gestaltningen medför en ökning av antalet erforderliga veckotimmar med 614 utöver den automatiska ökningen på grund av ökat antal klassavdelningar. Merkostnaden för de icke-ordinarie musiklärarnas del kan beräknas belöpa sig till i runt tal 29 000 kronor.

G y m n a s t i k m e d l e k o c h i d r o t t. Vid undervisning i detta ämne bilda vanligen 2 sammanslagna klassavdelningar av normalstorlek en gymnastikavdelning med 4 timmars undervisning per vecka. Det automatiska tillskottet för 135 nya avdelningar höstterminen 1945 blir således, uttryckt i veckotimmar, 270. Då emellertid gymnastikavdelningarna vid de förstatligade kommunala mellanskolorna på grund av otillräckliga lokalutrymmen ej sällan måste göras mindre, än vad fallet i regel är vid andra läroverk, uppstår ett ökat behov av lärartimmar. Vidare torde numera en viss mindre höjning av gymnastikanslaget vara ofrånkomlig. Behovet är störst i fråga om den hållningsrättande gymnastiken, men även timmarna i friskgymnastik ha visat sig otillräckliga för behovet. Sålunda förtjänar nämnas, att för innevarande år icke mindre än 134 veckotimmar hållningsrättande gymnastik begärts av rektorerna, ehuru det varit känt, att anslag stode till disposition endast i samma utsträckning som föregående år. På anförda grunder vill överstyrelsen föreslå en höjning — förutom den ovan angivna automatiska — av antalet undervisningstimmar i gymnastik med lek och idrott med sammanlagt 125 veckotimmar, varav 50 skulle tillkomma den hållningsrättande gymnastiken.

Statskontoret har förklarat sig endast kunna förorda en sådan utökning av antalet undervisningstimmar i övningsämnen, som är oundgängligen nöd-

vändig för undervisningen av nytillkommande klassavdelningar. I nuvarande läge borde sålunda den frivilliga undervisningen i teckning icke utvidgas, liksom ej heller timantalet för den hållningsrättande gymnastiken. Vidare syntes någon utvidgning av undervisningen i musik icke nu böra komma till stånd, enär läroplanerna för samtliga ämnen vid läroverken för närvarande vore föremål för prövning av 1940 års skolutredning.

Övningskollärare.

Skolöverstyrelsen har beräknat oförändrat belopp för detta ändamål, 6 000 kronor.

Lärare i manlig slöjd.

För detta ändamål stå för innevarande läsår 820 veckotimmar till förfogande. *Skolöverstyrelsen* har beräknat en stegring av behovet med 150 veckotimmar till följd av ökad elevtillströmning och ökat antal praktiska linjer samt det pågående förstatiseringandet av kommunala mellanskolor. Kostnaderna för slöjdundervisningen nästa år beräknar överstyrelsen vid nu gällande anställnings- och löneförhållanden till 160 000 kronor. Härtill böra enligt överstyrelsens förslag läggas dels 1 000 kronor för anställande från och med nästa budgetår av högst 10 extra ordinarie lärare i manlig slöjd i lönegraden Eo 15, dels ock 36 000 kronor för partiellt genomförande av 1933 års tim- och undervisningsplaner för manlig slöjd. Beträffande de båda sistnämnda förslagen har överstyrelsen anfört följande.

Extra ordinarie slöjdlärare. I sina anslagsäskanden den 14 oktober 1942 hemställde överstyrelsen i samband med avgivande av remissutlåtande över en framställning från slöjd- och yrkeslärares riksförbund om inrättande från och med budgetåret 1943/44 av högst 10 extra ordinarie lärare i manlig slöjd i lönegraden Eo 15. Departementschefen ansåg sig emellertid för det dåvarande icke kunna tillstyrka detta förslag. Enär behovet av ifrågasvarande tjänster icke blott kvarstår utan sedan dess betydligt stegrats, vill överstyrelsen till förnyad prövning upptaga frågan om inrättande av extra ordinarie lärartjänster i manlig slöjd.

Lärarna i manlig slöjd vid de allmänna läroverken äro, på några undantag när, anställda först då undervisningen i ämnet mera allmänt återupptogs efter den ekonomiska depressionen i början av 1930-talet. Vid den nya krisens inbrott hösten 1939 hade de i regel ännu icke uppnått så lång tjänstetid, att de skäligen kunde erhålla anställning som extra ordinarie lärare. Under de allra senaste åren ha slutligen de statsfinansiella svårigheterna avhållit överstyrelsen från att föreslå ekonomiska förbättringar för denna lärargrupp.

Efter hand har emellertid antalet slöjdlärare med tillräckligt lång och tillräckligt omfattande tjänstgöring avsevärt tillväxt. Allt starkare skäl kunna anföras för att en gynnsammare anställningsform än hittills beredes några av de mest meriterade slöjdlärarna. Vid vissa läroverk har ämnet numera en mycket stark position. Vid Vasa realskola i Stockholm har sålunda slöjden tilldelats 48 veckotimmar, vid högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm 30, vid högre allmänna läroverket för gossar å Söder-

malm i Stockholm 30, vid högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm 34 och vid högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg 34 veckotimmar.

Överstyrelsen har genomgått de vid läroverken anställda slöjdlärarnas merithandlingar och bland dessa lärare funnit åtskilliga, som med goda teoretiska och praktiska meriter förena tjänstgöring av den längd och omfattning, att de skäligen böra anställas såsom extra ordinarie lärare från och med budgetåret 1945/46. Överstyrelsen har därvid givetvis beaktat, att till följd av slöjdens ställning som övervägande frivilligt skolämne anslutningen till undervisningen och därmed även tjänstgöringens omfattning kan komma att fluktuera år från år. Så länge den manliga slöjden intager denna något osäkra ställning, torde en viss försiktighet vara påkallad vid anställning av extra ordinarie lärare. Tjänstgöringen måste ligga avsevärt högre än det för extra ordinarie anställning i övningsämnen stadgade minimum och högre, än som i andra övningsämnen ansetts nödvändigt.

Överstyrelsen har emellertid funnit mer än ett tiotal fall, där dessa villkor otvivelaktigt äro uppfyllda och där enligt överstyrelsens mening tillräckliga skäl saknas att förmena lärarna den gynnsammare ställning, som de skulle hava erhållit, om de representerat något av de övningsämnen, där extra ordinarie tjänster äro inrättade. Antalet torde sannolikt komma att stiga inom de närmaste åren. Tills vidare synes det dock vara tillräckligt, om förslagsvis 10 extra ordinarie lärartjänster i manlig slöjd inrättas.

Den merbelastning på förevarande anslagspost, som skulle följa av den ändrade anställningsformen, är tämligen obetydlig och inskränker sig till i runt tal 1 000 kronor.

Partiellt genomförande av 1933 års tim- och undervisningsplaner. I underdånig skrivelse den 30 september 1937 hemställde överstyrelsen om åtgärder för genomförande av 1933 års undervisningsplan för ämnet manlig slöjd. Överstyrelsen erinrade om att ifrågasvarande ämne enligt gällande timplan vore obligatoriskt men att föreskrift meddelats, att planen tills vidare icke skulle följas, förrän särskild föreskrift därom framdeles lämnades. Någon sådan föreskrift hade ännu icke utfärdats. Den nu meddelade undervisningen i ämnet vore frivillig.

Efter en uttömmande utredning fann sig överstyrelsen kunna i princip tillstyrka, att föreskrift meddelades om obligatorisk undervisning i manlig slöjd. Med hänsyn till existerande lokal- och anpassningssvårigheter ansåg överstyrelsen, att övergången till den obligatoriska undervisningen borde göras så smidig som möjligt. Överstyrelsen föreslog därför, att slöjden för gossar läsåret 1938/39 skulle bli obligatorisk allenast i den femåriga realskolans första klass. Den obligatoriska undervisningen skulle därefter, under samtidig avveckling av den frivilliga slöjdundervisningen, successivt utsträckas till följande klasser och beräknades vara fullständigt genomförd läsåret 1941/42.

För utbildande av lärare i slöjd vid de allmänna läroverken föreslog överstyrelsen såsom provisorisk åtgärd anordnande av tvenne kurser, en pedagogisk för aspiranter, som redan ägde erforderlig yrkesteknisk skicklighet, och en yrkesteknisk för sådana, som ägde pedagogisk utbildning men icke helt förvärvat erforderlig yrkesskicklighet. Anslag för en yrkespedagogisk kurs beviljades av 1938 års riksdag och anslag för en yrkesteknisk kurs av 1939 års riksdag.

I 1938 års statsverksproposition avböjde däremot vederbörande departementschef överstyrelsens förslag angående undervisningsplanens ikraftträ-

dande under hänvisning till nödvändigheten av att — innan slöjdundervisningen gjordes obligatorisk — åtgärder vidtoges för att trygga tillgången på kompetenta lärarkrafter.

Det är därför i närvarande stund tämligen svårt att fixera något program för slöjdundervisningens ordnande under de närmaste åren. 1936 års yrkesskolsakkunniga framlade visserligen redan år 1938 ett förslag till ordnande av slöjdlärarnas utbildning. Detta förslag blev i allt väsentligt tillstyrkt av överstyrelsen men har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. 1940 års skolutredning har enligt sina direktiv bland annat att undersöka, hur den praktiska utbildningen på skilda stadier skall kunna utbyggas och höjas till full likvärdighet med den teoretiska. Det är föga troligt, att definitiva beslut om de praktiska ämnenas ställning kunna fattas, förrän resultatet av den pågående utredningen föreligger.

Ehuru överstyrelsen helst skulle velat föreslå ett genomförande av undervisningsplanen redan nu, så snabbt som tillgången till kompetenta lärare och lämpliga lokaler det medger, synes det i sakens nuvarande läge knappast möjligt att nå längre än till partiella reformer och provisoriska åtgärder.

Mest trängande är behovet av en planmässig slöjdundervisning i den femåriga realskolans första klass, enär dess lärjungar gått miste jämväl om den undervisning i ämnet, som folkskolans övre klasser erbjuda. Införande av obligatorisk slöjdundervisning i denna klass innebär givetvis intet avgörande i fråga om slöjdundervisningens framtida ställning i realskolans övriga klasser.

För obligatorisk slöjdundervisning i klass 1⁵ skulle instundande budgetår erfordras 650 veckotimmar, vartill för frivillig undervisning i realskolans övriga klasser böra läggas 600 veckotimmar. En på detta sätt begränsad partiell reform skulle enligt överstyrelsens beräkningar betinga en kostnadsökning av i runt tal 36 000 kronor i jämförelse med det för instundande budgetår under nuvarande förutsättningar beräknade anslaget.

Alternativt till sistnämnda förslag har överstyrelsen framlagt förslag till vissa jämkningar i de nu gällande bestämmelserna för den frivilliga undervisningens bedrivande i syfte att bättre anpassa dem till för övriga ämnen gällande ordning. Överstyrelsens förslag går i korthet ut på följande.

De nuvarande bestämmelserna återfinnas i kungörelsen 139/1926. Arvode utgår för högst två veckotimmars undervisning för varje avdelning. Undervisning kan icke komma till stånd, såvida icke minst 12 deltagare anmält sig. En normal slöjdaydelning skall bestå av 15 lärjungar, men överstyrelsen kan medgiva minskning av deltagarantalet till 12.

* Beträffande arvodet föreslår överstyrelsen att det nu gällande stadgandet ersättes med bestämmelsen, att undervisningen i varje avdelning må omfatta högst så många veckotimmar som enligt undervisningsplanen skulle komma lärjungarna i avdelningen till godo. Härigenom skulle bättre överensstämmelse ernås med stadgandet i motsvarande kungörelse för de kommunala mellanskolorna (nr 938/20), att statsbidrag endast utgår för undervisning, som omfattar minst 2 veckotimmar för varje slöjdaydelning;

ävensom med 1933 års undervisningsplan för ämnet, som upptager i regel 2 veckotimmar men för realskolans näst högsta klass 3 veckotimmar.

Beträffande förutsättningen för anordnande av slöjdundervisning föreslår överstyrelsen, att det uppställes fordran på ett minsta deltagarantal av 5 lärjungar vid läsårets början i stället för nu 12. Överstyrelsen erinrar härvid om att för den frivilliga undervisningen i hushållsgöromål jämlikt kungörelsen 149/1935 ett minsta deltagarantal av 5 lärjungar är stipulerat samt att första årskurs av praktisk utbildningslinje må anordnas, om minst 5 lärjungar anmält sig till linjen.

Beträffande slutligen frågan om slöjdivdelningarnas normalstorlek och om villkoren för uppdelning av slöjdivdelning i flera avdelningar föreslår överstyrelsen i anslutning till motsvarande regler i fråga om laborationer, hushållsgöromål och kvinnlig slöjd sådana ändrade bestämmelser, att det normala deltagarantalet sättes till 16 och att ny avdelning må kunna inrättas, så snart minst 16 deltagare komma på varje redan förefintlig avdelning.

Ett genomförande av de sålunda föreslagna jämkningarna skulle enligt överstyrelsens beräkningar förutsätta en ökning av timantalet med omkring 100 veckotimmar och medföra en merkostnad av i runt tal 13 000 kronor.

Statskontoret har motsatt sig inrättande av extra ordinarie slöjdlärarybefattningar. Ämbetsverket har härvid erinrat, att samma förslag för budgetåret 1943/44 icke föranledde någon statsmakternas åtgärd ävensom att övningslärarnas avlöningsförhållanden för närvarande vore föremål för övervägande av 1941 års lärarlönesakkunniga. Beträffande skolöverstyrelsens förslag om partiellt genomförande av 1933 års undervisningsplan för undervisningen i manlig slöjd har statskontoret under enahanda motivering som beträffande musikundervisningen icke funnit någon utvidgning nu böra komma till stånd. Icke heller kunde ämbetsverket förorda den av överstyrelsen föreslagna ändringen av vissa av bestämmelserna för den frivilliga slöjden, enär hela detta ämnes ställning inom en snar framtid torde komma att upptagas till prövning.

Lärare i kvinnlig slöjd.

För innevarande läsår stå 1 477 veckotimmar till förfogande för undervisning i detta ämne. *Överstyrelsen* har räknat med ett behov av 156 nya slöjdivdelningar eller tillhoppa 312 veckotimmar. Detta ökade behov är huvudsakligen framkallat av automatiskt verkande förhållanden, men även till någon del av att överstyrelsen funnit önskvärt, att ingen slöjdivdelning omfattar mer än 18 lärjungar. Undervisningen komme alltså att omfatta sammanlagt 1 789 veckotimmar. Därvid förutsattes, att frivillig undervisning i kvinnlig slöjd icke skall under året anordnas. Anslagsbehovet beräknas till 180 000 kronor.

Statskontoret har funnit en minskning av undervisningsavdelningarnas storlek i nuvarande tidsläge icke böra ifrågakomma.

Lärare i hushållsgöromål.

För undervisning i hushållsgöromål stå för närvarande 480 veckotimmar till förfogande. Det verkliga behovet för innevarande läsår har enligt rektorernas framställningar understigit detta antal med 16. Inalles ha 456 timmar beviljats av överstyrelsen för denna undervisning. *Överstyrelsen*, som för nästa läsår beräknar totalbehovet till 500 veckotimmar, har anfört:

Överstyrelsen utgår i det följande från att undervisningen i hushållsgöromål även under läsåret 1945/46 skall vara frivillig på de allmänna linjerna men obligatorisk på handelslinjerna. Då till nästa läsår nya praktiska linjer sannolikt äro att emotse, bör en ökning av den obligatoriska undervisningen beräknas med åtminstone 8 veckotimmar. I övrigt torde ämnet befinna sig på jämn frammarsch vid läroverken och kunna påräkna ökad anslutning även på orter, där det är helt frivilligt. Med hänsyn till den statsfinansiella situationen anser sig överstyrelsen dock icke böra för dessa nya behov begära mer än 36 veckotimmar.

Kostnaderna för undervisningen i ämnet beräknar överstyrelsen till 81 000 kronor.

Vaktmästarpersonalen.

Antalet extra ordinarie vaktmästarbefattningar vid de allmänna läroverken fastställdes av 1939 års lagtima riksdag till 34, varav 5 med halvtidstjänstgöring. Av dessa tjänster tillhöra 32 lönegraden Eo 5, de två återstående, båda i Göteborg, lönegraden Eo 6. Under de två senaste budgetåren ha tillkommit ytterligare 7 tjänster, varav 1 med halvtidstjänstgöring. Av sistnämnda tjänster ha 6 hänförts till lönegraden Eo 5 och 1 till lönegraden Eo 7. Kostnaderna för samtliga dessa tjänster beräknar *skolöverstyrelsen* till 162 600 kronor. Vid bifall till överstyrelsens i det föregående berörda förslag om inrättande av 3 nya ordinarie vaktmästartjänster kan detta belopp minskas med 8 300 kronor. Överstyrelsen har å andra sidan förordad inrättande av en ny extra ordinarie vaktmästartjänst vid ett vart av högre allmänna läroverken i Boden och Örnsköldsvik. Kostnaderna härför skulle belöpa sig till 5 300 kronor; delpostens slutsumma skulle sålunda komma att utgöra (162 600 — 8 300 + 5 300 =) 159 600 kronor eller i runt tal 160 000 kronor.

Till stöd för förslaget om inrättande av nya extra ordinarie vaktmästartjänster har överstyrelsen bland annat anfört:

Nämnda båda läroverk förfoga för närvarande endast över vardera en statlig vaktmästartjänst. Omfattningen av vaktmästarsysslorna vid dessa båda läroverk är avsevärd och befinner sig i tillväxt. Vid högre allmänna läroverket i *Boden* ha lokalerna utvidgats genom tillkomsten av en annexbyggnad innehållande lärosalar. Antalet klassavdelningar uppgår innevarande år, då gymnasiet ännu icke är fullt utbyggt, till 16 och lärjungeantalet till 371. Vid högre allmänna läroverket i *Örnsköldsvik*, där det nyinrättade gymnasiet innevarande läsår omfattar endast första ringen av 4-årig latin- och reallinje, uppgår antalet avdelningar till 19 och antalet lärjungar till 531. Läroverk av sistnämnda storleksordning ha eljest med få undantag två ordinarie vaktmästare.

Överstyrelsen finner i ovanberörda fall behovet av de nya vaktmästartjänsterna till fullo styrkt. Helst skulle överstyrelsen velat föreslå inrättandet av ordinarie vaktmästartjänster vid de båda läroverken, men nödgas inskränka sig till att hemställa om inrättande vid vart och ett av läroverken av en statlig extra ordinarie vaktmästarbefattning i lönegraden Eo 5.

Statskontoret har icke velat motsätta sig en förstärkning av vaktmästarpersonalen vid läroverken i Boden och Örnsköldsvik, men enligt ämbetsverkets mening syntes de nya befattningshavarna tillsvidare böra anställas som extra tjänstemän i lönegraden Ex 5.

Ersättningar till värntjänstinstruktörer. Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten.

Skolöverstyrelsen har beräknat oförändrade belopp för dessa ändamål, alltså 11 000 kronor respektive 1 000 kronor.

Sammanfattning.

Skolöverstyrelsens förslag innebär sammanfattningsvis, att till avlöningar till icke-ordinarie personal för nästa budgetår skulle erfordras följande belopp, nämligen för

Icke-ordinarie ämneslärare	kronor	5 223 000
» » tecknings-, musik- och gymnastiklärare ...	»	987 000
» » övningsskollärare	»	6 000
» » lärare i manlig slöjd	»	197 000
» » lärare i kvinnlig slöjd	»	180 000
» » lärare i hushållsgöromål	»	81 000
» » vaktmästare	»	160 000
ledare och instruktörer vid värntjänstutbildning	»	11 000
Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten	»	1 000

Summa kronor 6 846 000.

Vid anslagsberäkningarna har hänsyn tagits till den ungefärliga inverkan på läroverkens avlöningsanslag, som det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor under nästa budgetår kan väntas medföra.

Det behöver knappast betonas, framhåller överstyrelsen, att samtliga beräkningar i det föregående komma att mer eller mindre influeras av ännu obekanta faktorer, framför allt naturligtvis av omfattningen av landets försvarsanstalter. Överstyrelsen har i kalkylerna icke ansett sig böra förutsätta vare sig en skärpning eller en mildring av försvarsberedskapens personalkrav. Bortser man vid anslagsberäkningen från den stora ökning av antalet vikarier, som blivit en följd av de militära inkallelserna, kommer man givetvis fram till en lägre kostnadssumma. Stickprovsförfarandet vårterminen 1944 har visat, att inverkan av krigsberedskapen på anslagsberäkningen varit något större i år än i fjol. Om detta utslag får anses signifikativt för den kommande utvecklingen, torde fortfarande en viss minskning av anslaget kunna göras,

och sänkningen bör beräknas med ett något större belopp än under det närmast föregående året. Med hänsyn till dessa förhållanden föreslår överstyrelsen, att posten för instundande läsår måtte uppföras med ett belopp av alltså 6 400 000 kronor.

Inverkan av organisationsändringar.

Enligt av skolöverstyrelsen framlagda beräkningar skulle de i det föregående föreslagna ändringarna av den statliga gymnasieorganisationen medföra följande ökning respektive minskning av anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal för budgetåret 1945/46:

Upprättande av gymnasium i Sollefteå	kronor	+ 1 794
Ombildning av en 3-årig realgymnasielinje vid ett vart av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro till 4-årig	»	— 10 941
Ombildning av en 4-årig realgymnasielinje vid katedralskolan i Lund till 3-årig	»	+ 750
Summa minskning kronor		8 397.

Skolöverstyrelsens beräkningar av anslagsbehovet för avlöning åt icke-ordinarie personal utmyнна i en hemställan om höjning av ifrågavarande anslagspost med 560 000 kronor från 5 840 000 kronor till 6 400 000 kronor. Överstyrelsens beräkningar och dess i samband därmed framlagda förslag ge mig anledning till följande erinringar och uttalanden.

Departementschefen.

Beträffande frågan om begränsning av antalet nybörjaravdelningar vid läroverken under nästa läsår hänvisar jag till vad jag i det föregående anförde.

I det föregående har jag icke helt biträtt överstyrelsens förslag om inrättande av nya ordinarie tjänster, varför anslagsbehovet till avlöningar åt icke-ordinarie tjänstemän i någon mån ökas. Jag uppskattar denna ökning till i runt tal 25 000 kronor. Å andra sidan medföra de föreslagna ändringarna i den statliga gymnasieorganisationen en minskning av anslagsbehovet med omkring 8 400 kronor.

I fråga om den inverkan på förevarande anslagspost, som det avsedda förstatligandet av ytterligare ett antal kommunala mellanskolor kommer att medföra, kunna detaljerade beräkningar icke göras, förrän det fastställts, vilka läroanstalter som skola omorganiseras. På grund härav bör såväl antalet icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring — utom vikarier — som an-

talet veckotimmar i de olika övningsämnena, i den mån förstatligandet så kräver, kunna överskridas.

Visserligen har jag, som nyss erinrats, ansett mig böra i ej ringa utsträckning tillstyrka överstyrelsens förslag om inrättande av nya ordinarie lärartjänster, men då detta i huvudsak endast avsett att täcka ett under krigsåren kumulerat behov och befodringsförhållandena för lärarna det oaktat komma att förbli allt annat än gynnsamma, är jag benägen att söka ytterligare förbättra desamma. Då det synes mig skäligt, att möjligheterna för läroverkens extra personal att erhålla en fastare, med pensionsrätt förenad anställning åtminstone i viss utsträckning förbättras, vill jag förorda, att antalet extra ordinarie adjunkter, nu 250, ökas med 20. Merkostnaderna härför kunna beräknas till i runt tal 12 000 kronor. Däremot anser jag mig alltjämt icke kunna tillstyrka förslaget om inrättande av extra ordinarie befattningar i manlig slöjd, vilket medför en minskning av anslagsbehovet med omkring 1 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har vid sin beräkning av anslagsbehovet för avlöningar åt icke-ordinarie lärare i praktiska läroämnen vid inbyggda praktiska realskollinjer förutsatt, att antalet extra adjunktstjänster skulle ökas från 10 till 15. Då den från och med budgetåret 1943/44 införda anordningen med extra adjunktstjänster i praktiska läroämnen utan tvivel är ett viktigt led i strävandena att främja utvecklingen av den praktiska utbildningen vid läroverken och då antalet praktiska linjer de senaste två åren ökats och av allt att döma kommer att ytterligare stegras, tillstyrker jag livligt överstyrelsens förslag.

1933 års tim- och undervisningsplaner i ämnena manlig slöjd och musik ha av statsfinansiella skäl ännu ej kommit att genomföras. Vad överstyrelsen anfört till stöd för förslaget om ett partiellt genomförande av undervisningsplanen i manlig slöjd, varigenom denna skulle bli obligatorisk i första klassen av den 5-åriga realskolan, finner jag värt beaktande och vill, trots av statskontoret däremot uttalade betänkligheter, tillstyrka detsamma. Enligt vad överstyrelsen under hand meddelat torde vid de flesta läroverk ej några svårigheter möta ur lokalsynpunkt för förslagets genomförande. Överstyrelsen torde emellertid böra erhålla bemyndigande att i de fall, då sådana hinder finnas, medgiva uppskov med tillämpandet av hithörande bestämmelser. De av överstyrelsen alternativt förordade jämkningarna i gällande bestämmelser för den frivilliga slöjden föranleda vid detta mitt ställningstagande intet yttrande från min sida. Då jag däremot ej för närvarande anser mig kunna biträda förslaget om genomförande av 1933 års undervisningsplan i musik, beror detta — förutom på statsfinansiella skäl — jämväl därpå, att frågan om musikundervisningens anordnande och andra därmed sammanhängande spörsmål för närvarande äro föremål för övervägande inom olika sakkunnigutredningar. Då det ännu är för tidigt att yttra sig om resultaten av dessa överväganden, torde det vara befogat att ännu en tid ställa sig avvaktande härutinnan.

En minskning av anslagsposten med 29 000 kronor i förhållande till överstyrelsens förslag kan med hänsyn härtill ske.

I övrigt ha överstyrelsens anslagsberäkningar icke givit mig anledning till erinran. Vid bifall till vad jag sålunda förordat torde anslagsposten böra uppföras med (6 400 000 + 25 000 — 8 400 + 12 000 — 1 000 — 29 000 =) 6 398 600 kronor eller i runt tal 6 399 000 kronor, vilket innebär en höjning med 559 000 kronor.

e) Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel.

Anslagsposten till *rörligt tillägg* är nu uppförd med 3 887 800 kronor. För nästa budgetår torde den böra beräknas till 4 184 800 kronor (+ 297 000 kronor).

Departementschefen.

I avlöningsstaten för de allmänna läroverken äro nu uppförda *särskilda uppbördsmedel* till ett belopp av 926 600 kronor. Någon ändring av detta belopp ifrågasätter jag icke.

f) Sammanfattning.

Vad jag i det föregående föreslagit innebär, att anslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar för nästa budgetår skulle uppföras med (21 926 000 + 676 800 + 6 399 000 + 4 184 800 — 926 600 =) 32 260 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 1 820 000 kronor.

Departementschefen.

2. Reservationsanslaget till psykologisk-pedagogiska institutet.

Förevarande anslag är för innevarande budgetår uppfört med 15 500 kronor och disponeras på följande sätt:

1. Arvode för år räknat, till direktor	kronor	1 000
2. Arvode för år räknat, till vetenskaplig expert	»	500
3. Rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter ..	»	1 000
4. Driftkostnader:		
a. Undersökningar och kurser	kronor	10 000
b. Övriga expenser	»	3 000
		13 000

Summa kronor 15 500.

Institutets styrelse har begärt en höjning av anslaget för nästa budgetår med 79 647 kronor. Härav belöpa 3 700 kronor på anslagsposten till rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter, 65 000 kronor på delposten till undersökningar och kurser samt 10 947 kronor på lön och rörligt tillägg å en föreslagen särskild sekreterarbefattning i lönegraden A 26. Styrelsen har i dessa hänseenden anfört bland annat följande:

Beträffande *reskostnadsanslaget*, som för närvarande utgår med 1 000 kronor, finner styrelsen detta vara alldeles otillräckligt. Med detta

anslag skola kostnaderna bestridas för styrelsens sammanträden, vetenskapliga nämndens sammanträden och direktors resor dels till de vetenskapliga institutioner, som deltaga i institutets forskningsarbete, dels till sådana läroanstalter, där försöksverksamhet bedrivs. Utgifterna för ett styrelsesammanträde med styrelsens nuvarande sammansättning — 2 ledamöter från Göteborg, 1 från Lund, 1 från Kalmar och 1 från Uppsala — uppgå till cirka 900 kronor. Ett sammanträde med den vetenskapliga nämnden kostar omkring 480 kronor. Då anslaget utgör 1 000 kronor, är det tydligt, att det endast räcker till ett styrelsesammanträde per år och att medel till nämndsammanträden och till direktors resor helt saknas. Då det givetvis är av största vikt såväl att styrelsens och nämndens ledamöter icke alltför sällan få konferera med varandra som att direktor genom personliga besök kan följa arbetet vid institutioner och läroanstalter, måste anslaget högst väsentligt höjas. Under förutsättning att styrelsen måste sammankomma åtminstone två gånger om året och nämnden fyra, skulle härför åtgå cirka $(2 \times 900 + 4 \times 480 =)$ 3 720 kronor. Sammanlagt skulle sålunda resekostnadsanslaget upptagas med 4 700 kronor, under förutsättning att för direktors resor cirka 1 000 kronor torde vara behövliga. Anslagsposten föreslås utgå förslagsvis, dock så att den ej utan Kungl. Maj:ts medgivande må överskridas.

Anslaget till undersökningar och kurser torde vara i behov av högst betydande förstärkning, därest undersökningarna, som önskligt är, skola kunna läggas på bred basis. Följande större undersökningar anser styrelsen närmast kunna ifrågakomma.

	Kronor.
a) undersökningar rörande intagningsförfarandet vid högre skolor och därmed sammanhängande problem; kostnaderna beräknas till cirka	20 000
b) utarbetande av lämpliga psykologiska prov för olika åldersstadier (psykologiska tests) för utvärderande av skolmognaden; ungefärlig kostnad	20 000
c) utarbetande av standardiserade kunskapsprov även för högre skolstadier; beräknad kostnad	20 000
	Kronor 60 000.

För anordnande av pedagogiska kurser torde ett belopp av cirka 15 000 kronor erfordras. Styrelsen föreslår därför att posten »undersökningar och kurser» för budgetåret 1945/46 höjes till 75 000 kronor.

Det torde för institutets närmaste verksamhet vara nödvändigt att redan nu reglera sekretärens ställning på ett mera tillfredsställande sätt än hittills. Styrelsen anser det vara ett ofrånkomligt krav, att institutet äger tillgång till en tjänsteman, som helt kan ägna sig åt uppdraget att arbeta för institutet och oavslättligt följa dess verksamhet. Direktor kan med den arbetsbörda, som åvilar honom i egenskap av rektor vid statens normalskola samt vid statens skolköksseminarium och hushållsskola, omöjligen ägna sig åt institutet i den omfattning, som vore önskvärt, utan måste här ha stödet av en effektiv medhjälpare, som i en sekreterares ställning kan sköta det löpande arbetet. Styrelsen erinrar om att skolutredningen för sin del förutsatte, att sekreteraren skulle vara en lärare vid läroanstalten med halv tjänstgöring och ett tilläggsarvode av 1 500 kronor. Skolöverstyrelsen var i stort sett av samma uppfattning, men ansåg, att sekreterarens nedsättning i tjänstgöringsskyldig-

heten som lärare under första arbetsåret, då verksamheten kunde väntas bli rätt begränsad, kunde sättas till 6 veckotimmar.

Det synes emellertid styrelsen vara angeläget att vid institutet kunna fästa en kvalificerad kraft i något fastare former, än vad dessa förslag inneburit. Det finns givetvis ingen säkerhet för att det med institutet förenade läroverket statens normalskola på vanlig väg och med tillämpning av gängse befodringsgrunder ständigt skall kunna ha tillgång till en lärare, som är både villig till och lämplig för uppdraget att tjänstgöra som sekreterare vid institutet. Dock synes det vara önskvärt, att den blivande sekreteraren är utbildad lärare och även i fortsättningen blir i tillfälle att utöva viss lärartjänst, så att han icke tappar kontakten med skolans arbetsliv.

Styrelsen föreslår därför att det vid institutet inrättas en sekreterartjänst — exempelvis i A 26 (10 020 kronor) — vars innehavare förutom sekreterargörömlen är skyldig bestrida timplärlartjänstgöring vid statens normalskola med 6—8 veckotimmar. Styrelsen finner det angeläget, att sekreteraren får en så pass förmånlig löneplacering, att tjänsten kan locka en verkligt meriterad sökande. Genom att befattningen förenas med viss undervisnings-skyldighet — någon särskild ersättning skulle ej utgå härvid — kan en nedsättning av anslaget till de allmänna läroverken »Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal» göras med 6 till 8 veckotimmars lön eller med 1 680 kronor till 2 240 kronor.

Allmänna lönenämnden har funnit skäl tala för att frågan om sekreterarens ställning upptages till förnyat övcrvägande. Nämnden har anfört:

Allmänna lönenämnden har under hand från institutets direktor inhämtat, att sekreterarbefattningen vid institutet ännu icke är tillsatt i brist på lämplig och villig aspirant. Den i propositionen 1944: 207 förutsatta anordningen, enligt vilken sekreterarbefattningen vid institutet skulle bestridas av en lärare vid statens normalskola mot 6 veckotimmars nedsatt tjänstgöring men utan särskild gottgörelse i övrigt, har sålunda visat sig icke tillfyllest för att tillförsäkra institutet lämplig sekreterare. Enligt lönenämndens mening får det anses som en nödvändig förutsättning för att psykologisk-pedagogiska institutets verksamhet skall tillfredsställande motsvara de därmed förenade kostnaderna, att institutet erhåller en sekreterare, som har särskild utbildning i psykologi och pedagogik och kan ägna icke alltför obetydlig tid åt erforderliga undersökningar, utarbetande av prov m. m. Institutets direktor, vilken tillika är rektor vid statens normalskola och för övrigt enligt egen uppgift icke är psykolog av facket, torde nämligen endast i mera begränsad utsträckning kunna åtaga sig dylika arbetsuppgifter.

Lönenämnden har emellertid icke för ändamålet velat förorda inrättandet av en ordinarie tjänst i lönegraden A 26. Med hänsyn till ovissheten angående personvalet och därmed angående kvalifikationerna hos den blivande sekreteraren funne nämnden, att en anordning med ett lämpligt avpassat arvode vore den för närvarande närmast till hands liggande lösningen. Lönenämnden funne sig böra förorda, att ett belopp av förslagsvis högst 12 000 kronor ställdes till förfogande i syfte att möjliggöra utbetalande av arvode till sekreteraren. Kungl. Maj:t syntes i så fall böra förbehålla sig att avgöra, till vilket belopp och efter vilka grunder arvodet skulle inom ramen av det sålunda beviljade anslagsbeloppet utgå, sedan klarhet vunnits i personfrågan.

Departement-
schefen.

I anslutning till av 1942 års riksdag fattat principbeslut biföll 1944 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av det psykologisk-pedagogiska institutet. I samband därmed angåvos vissa riktlinjer för institutets blivande verksamhet. Dessa komma att närmare utformas i det reglemente för institutet, som Kungl. Maj:t avser att fastställa. Jag är emellertid angelägen att redan här framhålla ett par synpunkter. Institutets främsta uppgift skall vara att tjäna praktiskt pedagogiska syften. I den mån alltså i diskussionen om skolväsendet uppkommande frågor föranleda därtill, skall institutet kunna företaga utredningar, som ur praktiska och pedagogiska synpunkter belysa dessa frågor, och därigenom bidra till en lämplig lösning av desamma. Den psykologiska och pedagogiska forskningsverksamheten vid institutet bör bedrivas så, att den främjar dessa ändamål.

Institutets styrelse har hemställt om en icke obetydlig anslagshöjning för nästa budgetår. Till huvudsaklig del är denna en följd av att institutet först under nästa år kommer att träda i full verksamhet. Styrelsens förslag beträffande de undersökningar, som närmast böra komma i fråga, har icke givit mig anledning till erinran. Det torde emellertid vara tillfyllest, att för ändamålet ett belopp av 50 000 kronor ställes till styrelsens förfogande att utbetalas i mån av behov. Då beloppet för anordnande av pedagogiska kurser synes böra i enlighet med styrelsens förslag beräknas till 15 000 kronor, skulle delposten till undersökningar och kurser behöva upptagas till 65 000 kronor eller 55 000 kronor mer än för innevarande budgetår.

Den hittills förutsatta anordningen, enligt vilken sekreterarbefattningen vid institutet skall bestridas av en lärare med 6 veckotimmars nedsatt tjänstgöring men utan särskild gottgörelse i övrigt, har icke visat sig vara ägnad att tillförsäkra institutet lämplig sekreterare, utan befattningen står alltjämt vakant i brist på lämplig och villig kandidat. I likhet med allmänna lönenämnden finner jag det därför motiverat att upptaga frågan om sekreterarens ställning till förnyat övervägande. Jag delar därvid nämndens betänkligheter mot bifall till styrelsens förslag om inrättande för ändamålet av en ordinarie tjänst i lönegraden A 26 och ansluter mig till lönenämndens förslag om inrättande av en med ett arvode av högst 12 000 kronor förenad befattning. Anslaget torde alltså böra uppräknas med detta belopp, varefter det torde böra förbehållas Kungl. Maj:t att med hänsyn till personvalet och andra på frågan inverkan omständigheter avgöra, till vilket belopp inom den sålunda angivna ramen och efter vilka grunder arvodet skall utgå.

Anslagsposten till rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter synes med hänsyn till vad styrelsen anfört böra undergå viss höjning. Jag anser emellertid, att denna i avbidan på närmare erfarenhet bör kunna begränsas till 3 000 kronor. Då någon annan ändring av förevarande anslag icke ifrågasättes torde detta alltså böra höjas med (55 000 + 12 000 + 3 000 =) 70 000 kronor till (15 500 + 70 000 =) 85 500 kronor.

IV. Hemställan.

Under återopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta, att samrealskolan i Sollefteå skall från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till högre allmänt läroverk, omfattande, förutom nu befintlig realskollinje, en 4-årig latin- och en 3-årig reallinje, under förutsättning att nämnda stad åtager sig att ej mindre tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasieorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen *dels* upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, *dels ock* upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skollande för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring skall utgå enligt av mig i det föregående förordade grunder;

4. godkänna följande personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Personalförteckning.

Befattning.

Lönegrad.

Tjänstemän å ordinarie stat.

22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlö- ningsgrupp I	E 13
19 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlö- ningsgrupp II	E 12
24 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlö- ningsgrupp III	E 11
3 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp I . .	E 9
25 » » » » II . .	E 8
30 » » » » III . .	E 7
39 » » » » IV . .	E 6
460 lektorer	A 27
<i>Anm.</i> Av dessa lektorstjänster må endast 456 uppehållas.	
1 336 adjunkter	A 23
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 316.	
277 ämneslärarinnor	A 21
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 277.	
116 lärare i teckning	A 20
88 » » musik	A 20
104 » » gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
31 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
84 vaktmästare	A 7
62 »	A 6
17 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

33 adjunkter	A 22
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 316.	
9 ämneslärarinnor	A 22
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 277.	
1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

*Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad
än den 20:e.*

270 adjunkter Eo 21;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1945/46, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämnesläraryrbesfattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämnesläraryrbesfattning;

6. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

A v l ö n i n g s s t a t .

Utgifter:

1.	Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis		kronor 21 926 000
2.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
	a) Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	450	
	b) Arvoden åt tillsynslärare	9 450	
	c) Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor	1 200	
	d) Arvoden åt skolläkare m. m., förslagsvis	248 000	
	e) Arvoden åt bibliotekarier	96 900	
	f) Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna	129 000	
	g) Särskilda arvoden vid provårsläroverk	173 500	
	h) Särskilda arvoden vid statens aftonskola	5 600	
	i) Arvode åt biträdande föreståndarinna	1 200	
	j) Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer	11 500	» 676 800

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	kronor 6 399 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 4 184 800
	<u>Summa kronor 33 186 600</u>

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stockholms stad	kronor 15 000
2. Av kommuner och lärare erlagda hyresersättning och hyror	» 274 000
3. Avkastning av donationer från kronan m. m.	» 37 600
4. Av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse	» 120 000
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarpersonalens avlöning	» 480 000 kronor 926 600
	<u>Nettoutgift kronor 32 260 000;</u>

7. bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av den fortsatta ombildningen av kommunala mellanskolor till samskolor;

8. till *Allmänna läroverken*: *Avlöningar* för budgetåret 1945/46 anvisa ett *förslagsanslag* av . . kronor 32 260 000;

9. till *Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring* för budgetåret 1945/46 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 290 000;

10. till *Psykologisk-pedagogiska institutet* för budgetåret 1945/46 anvisa ett *reservationsanslag* av . . kronor 85 500.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Olof Cederstrand.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Organisatoriska förändringar	2
1. Upprättande av statligt gymnasium i Sollefteå	2
2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk	6
II. Ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring	10
III. Anslagsberäkningar	24
1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar	24
a) Besparingsåtgärder	24
b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän	33
c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	47
d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	49
e) Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel	63
f) Sammanfattning	63
2. Reservationsanslaget till psykologisk-pedagogiska institutet	63
IV. Hemställan	67